

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Hana SUCHÁNKOVÁ

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Hospodářský růst v ČR a inflace

Hana Suchánková

Bakalářská práce
2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana SUCHÁNKOVÁ**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa**

Název tématu: **Hospodářský růst v ČR a inflace**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Charakteristiky hospodářského růstu a inflace v ekonomické literatuře
3. Vztah hospodářského růstu a inflace v pojetí M. Friedmana
4. Keynesiánská verze hospodářského růstu a inflace
5. Analýza hospodářského růstu a inflace v ČR (2000 - 2006)
6. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 30

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

REVENDA, Zbyněk. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 4. vyd. Praha : Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.

REVENDA, Zbyněk. Centrální bankovníctví. 2. rozš. vyd. Praha : Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.

FLAMMANT, Maurice. Inflace. Prof. Ing. Jiří Vysušil, DrSc.. Praha : HZ Praha, 1995. 127 s. Editio Q. ISBN 80-901918-4-3.

URBAN, Jan. Základy teorie národního hospodářství. 1. vyd. Praha : ASPI, 2003. 423 s. ISBN 80-86395-72-3.

HELÍSEK, Mojmír. Makroekonomie: základní kurs. 2. přeprac. vyd. Slaný: Melandrium, 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. Ing. Antonín Pešek, CSc.

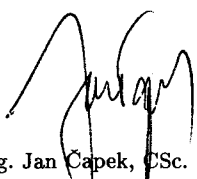
Ústav ekonomie

Datum zadání bakalářské práce:

31. října 2007

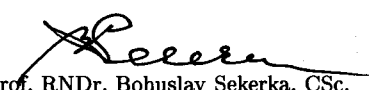
Termín odevzdání bakalářské práce:

19. května 2008

prof. Ing. Jan Čapek, CSc.

děkan

L.S.

prof. RNDr. Bohuslav Sekerka, CSc.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 31. října 2007

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu Ing. Janu Šoltovi, CSc. za odborné rady a konzultace při zpracování bakalářské práce.

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá vztahem hospodářského růstu a inflace. V teoretické části obsahuje popis inflace, hospodářského růstu, dále pohled Miltona Friedmana a Johna Maynarda Keynese na vztah hospodářského růstu a inflace. V praktické části je popsán vývoj inflace a hrubého domácího produktu v České republice za roky 1990 – 2006.

Klíčová slova

hospodářský růst, hrubý domácí produkt, inflace, Friedman, Keynes

Title

The economic growth in the Czech Republic and the inflation

Abstract

The bachelor work is engaged in relation of economy growth and inflation. Theoretical part discusses first of all description of inflation, economy growth, then deals with look Milton Friedman and John Maynard Keynes in relation of economy growth and inflation. In practical part are described development of inflation and gross domestic product in the Czech Republic during the years 1990 – 2006.

Keywords

economic growth, gross domestic product, inflation, Friedman, Keynes

OBSAH

Úvod	6
1 Charakteristiky hospodářského růstu a inflace v ekonomické literatuře	8
1.1 Hospodářský růst	8
1.1.1 Definice HDP	8
1.1.2 Reálný a nominální HDP	8
1.1.3 Metody výpočtu HDP	8
1.1.4 Zdroje hospodářského růstu	10
1.1.5 Produktivita	11
1.2 Inflace	11
1.2.1 Definice inflace	11
1.2.2 Měření inflace	12
1.2.3 Inflace zjevná, potlačená a skrytá	12
1.2.4 Inflace mírná a pádivá	13
1.2.5 Mírná a nulová inflace	13
1.2.6 Podstata inflace	15
1.3 Vztah mezi inflací a hospodářským růstem	17
2 Vztah hospodářského růstu a inflace v pojetí M. Friedmana	18
2.1 Pojetí poptávky po penězích u M. Friedmana	20
2.2 Friedmanovo pojetí nabídky peněz	20
2.3 Friedmanova hospodářsko-politická doporučení	21
3 Keynesiánské verze hospodářského růstu a inflace	22
3.1 Keynesiánství	22
3.1.1 Pojednání o penězích	23
3.1.2 Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz	24
3.1.3 Keynesův přínos a doporučení v oblasti hospodářské politiky	25
3.2 Neokeynesiánství	25
3.3 Postkeynesiánství	26
4 Analýza hospodářského růstu a inflace v ČR (1990 – 2006)	28
4.1 Hospodářský růst v ČR v období 1990 – 2006	28
4.1.1 Transformační recese 1990 – 1993	28
4.1.2 Expanze 1994 – 1996	29

4.1.3	Recese 1997 – 1999	31
4.1.4	Expanze 2000 – 2003	32
4.1.5	Rok 2004	34
4.1.6	Rok 2005	35
4.1.7	Rok 2006	36
4.2	Vývoj inflace v ČR v letech 1990 – 2006	37
4.2.1	Vývoj cen na počátku transformace 1991 – 1993	38
4.2.2	Vývoj v období 1994 – 1998	38
4.2.3	Vývoj v letech 1999 – 2003	39
4.2.4	Rok 2004	41
4.2.5	Rok 2005	41
4.2.6	Rok 2006	42
4.3	Komparace České republiky s vybranými tranzitivními ekonomikami	43
	Závěr	50
	Použitá literatura	54
	Seznam tabulek	56
	Seznam grafů	57
	Seznam příloh	58

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila Hospodářský růst v ČR a inflace. Toto téma jsem si vybrala z důvodu mého zájmu o tuto problematiku, nejen v oblasti teoretické, ale i praktické.

V první části definuji hospodářský růst měřený hrubým domácím produktem, metody výpočtu hrubého domácího produktu, zdroje růstu a produktivitu. Dále vymezuji pojem inflace, její měření, inflaci zjevnou, potlačenou a skrytou. Uvádím kvantifikaci inflace podle stupně závažnosti, tzn. mírná inflace, pádivá inflace a hyperinflace. Poté vyjadřuji podstatu inflace pomocí rovnice směny a v krátkosti nastiňuji vzájemný vztah mezi hospodářským růstem a inflací.

V druhém úseku se zabývám vztahem hospodářského růstu a inflace v chápání monetaristů, konkrétně v pojetí Milтона Friedmana. Rozebírám pojetí poptávky po penězích a nabídky peněz Miltonem Friedmanem a uvádím jeho hospodářsko-politická doporučení.

V další části tuto problematiku dávám do protikladu s vysvětlením daného vztahu keynesiánci, názorem Johna Maynarda Keynesa vyjádřeného v dílech Pojednání o penězích a Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz. Zmiňuji se také o Keynesově přínosu a doporučení v oblasti hospodářské politiky. V keynesiánství se postupně prosadily dvě základní tendence a to neokeynesiánství a postkeynesiánství. Na zakončení druhé a třetí části uvádím srovnání keynesiánství a monetarismu.

Cílem této práce je provést analýzu vývoje hospodářského růstu a inflace v České republice v letech 1990 – 2006. Původně jsem se chtěla zabývat analýzou od roku 2000. Ale právě pro značné výkyvy, které inflace a hrubý domácí produkt vykazovaly v období let 1990 – 1999 jsem se rozhodla zpracovat analýzu za delší časové období.

Ve čtvrté kapitole popisuji vývoj hospodářského růstu a inflace v podmínkách České republiky v období 1990 – 2006. Vývoj hospodářského růstu prošel transformační recesí, na které se podílely rozpad trhu Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), přechod od centrálně plánované ekonomiky k tržnímu systému. Dále následovala etapa hospodářského oživení, opětovné recese a oživení. Vývoj inflace souvisí s počátkem transformace a vznikem České republiky, kdy inflaci ovlivnila deregulace cen, realizace daňových reforem a režim fixního měnového kurzu. Poté prošla inflace stabilním vývojem a nakonec výraznějším poklesem (dezinflací). Na závěr porovnávám vývoj hospodářského růstu a inflace v České

republike s vývojem hospodářského růstu a inflace ve vybraných zemích. Česká republika byla v procesu přechodu od centrálně plánované ekonomiky k tržní ekonomice považována za jednu z nejúspěšnějších postkomunistických zemí. V komparaci například s Polskem, Maďarskem, Slovenskem měla relativně stabilnější vývoj ekonomiky, neboť stabilizační cíl byl jednou z priorit tehdejší vlády. V jejím zájmu byly pravděpodobně odloženy některé razantní kroky transformace. Nárůst těchto neřešených problémů se projevil v krizi počátkem roku 1997, kterou se vláda snažila řešit pomocí restriktivní monetární a fiskální politiky. Rozdíly mezi srovnávanými zeměmi při vývoji inflace byly velké. Byly dány rozdílnými výchozími podmínkami, kdy v České republice existovala relativní makroekonomická stabilita, ale také jinou hospodářskou politikou vlád a odlišným chováním a očekáváním ekonomických subjektů.

1 Charakteristiky hospodářského růstu a inflace v ekonomické literatuře

Hospodářský růst je většinou popisován pomocí tempa růstu HDP v procentech.

1.1 Hospodářský růst

Hospodářský růst je klíčovým předpokladem zvyšování ekonomické úrovně. K základním makroekonomickým ukazatelům charakterizujícím vývoj domácí ekonomiky, podle kterého můžeme posoudit nejen výkonnost dané ekonomiky, ale také průměrnou životní úroveň v zemi patří hrubý domácí produkt (HDP).

1.1.1 Definice HDP

HDP je hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných uvnitř země během daného období.¹

1.1.2 Reálný a nominální HDP

Rozlišujeme dva druhy HDP: reálný a nominální. Nominální HDP měří hodnotu výstupu ekonomiky v cenách období, kdy byl daný výstup vytvořen, v tzv. běžných cenách. Reálný HDP měří výstup daného období v cenách zvoleného základního roku, v tzv. stálých cenách.

1.1.3 Metody výpočtu HDP

HDP lze vypočítat různými metodami, každá vychází z odlišného přístupu k produktu. Nyní si popíšeme tři základní metody výpočtu HDP.

Metoda přidané hodnoty

Touto metodou zjistíme HDP jako souhrn všech jednotlivých výrobců ve všech odvětvích. Přidaná hodnota je tvořena hodnotou výstupu podniku v podobě prodáváného produktu, zmenšenou o hodnotu spotřebovaných a zpracovaných meziproductů. Přidaná hodnota vyjadřuje hodnotu tzv. finálního produktu, který má podobu:

¹ DORNBUSCH, R., FISCHER, S. Makroekonomie. 6. vyd. Praha: SNP a Nadace Economics, 1994. str. 42

- **Spotřebních statků**, které jsou nakupovány domácnostmi nebo vládou. Tyto statky se nevracejí dále do výroby.
- **Investičních statků** vracejících se do výroby, kde doplňují a rozšiřují zásobu kapitálových statků a fungují v podnicích jako jeden z výrobních faktorů.
- **Exportovaných statků.**

Důchodová metoda

Důchodová metoda je dalším přístupem ke zjišťování makroekonomického produktu. Tato metoda vychází z toho, že tvorbě statků odpovídá tvorba důchodů, plynoucích z poskytovaných služeb výrobních faktorů, potřebných k vytvoření daných statků. Tyto důchody jsou současně nákladem na získání služeb výrobních faktorů. Vyjádřením podílu jednotlivých příjemců důchodů na celkovém důchodu je zároveň vyjádřeno prvotní rozdělení produktu. Sčítají se následující důchody (vždy před zdaněním):

- **Mzdy a platy**, včetně ostatních nákladů zaměstnavatelů na pracovní sílu.
- **Úroky získané domácnostmi a vládou**, a to úroky čisté (přijaté minus vyplacené).
- **Renty**, chápané jako důchody, plynoucí domácnostem z vlastnictví půdy a nemovitostí.
- **Důchody ze sebezaměstnání**, z nichž se nedá rozlišit složka pracovního důchodu a důchodu z podnikání.
- **Zisky ostatních podniků**, jsou vyjádřeny jako rozdíl mezi přidanou hodnotou netto a mzdami.

Součtem uvedených důchodů zjistíme tzv. čistý domácí důchod, po připočtení znehodnocení kapitálu jde o hrubý domácí důchod, případně se jedná o ukazatele typu národní důchod v závislosti na zohlednění salda zahraničních důchodů. Hrubý národní důchod bývá též označován jako hrubý národní produkt v cenách výrobních faktorů. Abychom získaly veličiny shodné s HDP v tržních cenách je nutné k hrubému domácímu (národnímu) důchodu připočítat nepřímé daně a odečíst subvence. Nepřímé daně jsou obsažené v tržních cenách a proto musí být ve vyjádření HDP v tržních cenách zohledněny. Naopak subvence, které získaly podniky a zvýšily tak jejich důchody, musí být pro vyjádření HDP v tržních cenách odečteny.

Výdajová metoda

Tato metoda sčítá výdaje na nákup hodnoty, nově vytvořené v dané ekonomice, neboli výdaje na nákup finálních statků. V České republice jde o základní metodu výpočtu produktu. Jde o následující výdaje:

- **Výdaje domácností na spotřební statky (C)**, jak výrobky tak i služby. Jde o největší výdajovou položku.
- Soukromé výdaje na investiční statky neboli **hrubé soukromé investiční výdaje (I)**. Jedná se o výdaje financované z podnikových zdrojů (nikoliv z veřejných rozpočtů).
- **Výdaje vlády na nákupy výrobků a služeb (G)**. Tyto výdaje je možno rozčlenit na vládní výdaje na investice a vládní výdaje na spotřební statky. Zde je potřeba vždy odlišit, zda jde o výdaje na nákupy nebo o výdaje na transfery. Transferové výdaje nepředstavují nákup statků vládou a jako takové nemohou být připočteny k celkovým výdajům. Příjemci transferů je však částečně vydávají na spotřebu případně na investice, kde jsou tedy zohledněny.
- **Čistý export (NX)**, tj. rozdíl mezi exportem a importem výrobků a služeb.

Souhrn všech uvedených skupin výdajů představuje peněžní hodnotu hrubého domácího produktu (HDP) v tržních cenách a pak platí:

$$\text{HDP} = \text{C} + \text{G} + \text{I} + \text{NX}$$

1.1.4 Zdroje hospodářského růstu

Předpokladem hospodářského růstu je:

- plné využití ekonomických zdrojů (výrobních kapacit a pracovní síly),
- efektivnější využívání ekonomických zdrojů, které jsou v ekonomice k dispozici,
- zvýšením objemu těchto zdrojů, především množství kapitálových statků působících v ekonomice.

Ve druhém a třetím případě se hlavním zdrojem růstu objemu produkce stává růst produktivity.

1.1.5 Produktivita

Produktivita slouží jako jeden ze základních ukazatelů toho, jak efektivně ekonomika využívá práci, kapitál a další ekonomické zdroje. Produktivita národního hospodářství, charakterizovaná objemem produktu (HDP) připadajícího na jednoho pracovníka, závisí především na kvalitě pracovní síly (lidského kapitálu), množství a kvalitě strojního zařízení a dalšího kapitálového vybavení výroby, efektivnosti, se kterou jsou ekonomické zdroje využívány a celkových ekonomických podmínkách, především fázi ekonomického cyklu.

Dlouhodobě nejefektivnější cestou růstu národohospodářské produktivity je posilování kapitálových výdajů firem. K tvorbě úspor a investic může přispívat vláda svou úspornou rozpočtovou politikou, snižováním daní a omezením státní regulace. K dalším opatřením na podporu hospodářského růstu patří zvyšování úrovně vzdělanosti, rozvoj výzkumné infrastruktury a privatizace.

Politika nabídkové strany ekonomiky

Ekonomové strany nabídky zastávají názor, že hospodářský růst lze výrazně urychlit hospodářskou politikou zaměřující se na podporu vyšší efektivity firem, omezení regulace a vyšší ochoty (motivace) k práci a investicím.

1.2 Inlace

V hospodářských dějinách se ceny vlastně nikdy nesnižovaly. Když někdy klesly prudce dolů, nemělo to dlouhého trvání. V opačném případě vidíme jasný vzestup cen. Během staletí, a hlavně v současném století, se ceny zvyšovaly. Jelikož tento pohyb směrem nahoru má význačnou intenzitu je nazýván inflace.

1.2.1 Definice inflace

Inflace je dlouhodobější nepřetržitý růst cenové hladiny, který je spojen s nadměrnou emisí peněz a který vede k poklesu kupní síly peněz.²

² REVENDA, Z. Centrální bankovníctví. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2001. str. 350

Inflace v ekonomice

Neustálý dlouhodobý růst cenové hladiny v ekonomice nazývají monetaristé inflací. Keynesiánci si naopak představují pod pojmem inflace jakýkoliv růst cenové hladiny, tj. i krátkodobé cenové šoky.

1.2.2 Měření inflace

Inflace je měřena na základě cenových indexů:

- index spotřebitelských cen (CPI)
- index cen výrobců (PPI)
- deflátor HDP

Míra inflace je procentní tempo růstu cenové hladiny za dané období (nejčastěji za rok), vyjádřené cenovým indexem. Lze ji vypočítat na základě tempa růstu cenové hladiny:

$$\pi_t = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} \cdot 100 \text{ (v \%)}$$

Míra inflace vyjadřuje, o kolik procent vzrostla cenová hladina, vztahující se k období t , ve srovnání s cenovou hladinou, vztahující se k období $t - 1$.

Dochází-li ke zrychlení tempa růstu cenové hladiny neboli ke zvýšení míry inflace, hovoříme o akcelerující inflaci. Opakem je decelerující inflace neboli deflance.

Měření míry inflace je obtížné, záleží na tom, jaký zde použijeme pro měření index. Čím delší je sledované období, tím vyšší je míra nepřesnosti těchto nedokonalých nástrojů.

1.2.3 Inflace zjevná, potlačená a skrytá

- **Zjevná (otevřená) inflace** je charakterizována ekonomickou nerovnováhou spojenou s růstem cenové hladiny.
- „Státní orgány mají možnost administrativními opatřeními růst cen brzdit či dokonce zastavit. Nejsou však schopny administrativně odstranit příčiny inflace. Inflace se potom projevuje jako **inflace potlačená (blokována)**.“³
- O **inflaci skryté** hovoříme když cenové indexy nevykazují skutečný růst cenové hladiny. Také oficiální statistika nemusí stanovit výrobky, které přesně odpovídají spotřebě

³ RUSMICOVÁ, L. aj. Makroekonomie: základní kurs. 5. vyd. Slaný: Melandrium, 2002. str. 81

domácností. V oficiálních cenových indexech není zachycen vývoj cen výrobků a služeb, které vytváří stínová ekonomika.

1.2.4 Inlace mírná a pádivá

Z hlediska kvantitativního může existovat:

- **Mírná (plíživá) inflace**, při níž tempo růstu cen v podstatě nepřekračuje tempo růstu výroby. Roste tudíž nominální i reálný produkt. Za mírnou je považována inflace, pokud její míra nepřevyšuje 10 %.
- **Pádivá (cválající) inflace** může nastat v případech, kdy tempo růstu výroby již zaostává za tempem růstu cen. Peníze ztrácejí svou kupní sílu a lidé se jich snaží držet co nejméně. O inflaci pádivé se hovoří, je-li míra inflace dvou či dokonce tříciferné číslo.
- **Hyperinflace** je extrémní případ inflace cválající. Tempo růstu cen je vysoké, nemá již žádnou souvislost s tempem růstu výroby. Ceny jsou vysoce nestabilní a často se mění. Peníze přestávají vykonávat své funkce, což má za důsledek i částečné přecházení k přímé směně zboží bez použití peněz.

1.2.5 Mírná a nulová inflace

Je zřejmé, že inflace je ekonomicky, sociálně a často i politicky nežádoucím jevem, a boj proti ní proto bývá hlavním cílem měnové politiky centrálních bank v tržních ekonomikách. Otázkou, ale zůstává zda je škodlivá vždy a za všech okolností, nebo zda může být také prospěšná a zda by cílem měnové politiky měla být „nulová inflace“.

Prospěšnost mírné inflace

Spojení inflace s negativními projevy a důsledky ještě neznamená, že inflační vývoj nemůže být za jistých okolností spojen s pozitivními projevy a důsledky, které ve svém celku mohou převýšit negativa. Tyto úvahy se ale mohou týkat pouze mírné inflace, řekněme do výše 5 % na roční bázi. Tato inflace může být relativně prospěšná, zejména pokud vede k vyššímu tempu ekonomického růstu, než by tomu bylo při nulové inflaci.

Jde o zřejmé naplnění existence poloinflace,⁴ tj růstu výstupu za cenu růstu cenové hladiny. Za jistých okolností může k této situaci docházet, ale pouze krátkodobě, s tím, že v budoucím období se tato politika může vládě, popřípadě i centrální bance „vymstít“ v nárůstu míry inflace a poklesu tempa ekonomického růstu. Krátkodobý rychlejší růst životní úrovně je tak vykoupen zpomalením růstu, či dokonce poklesem životní úrovně v budoucím období.

To ale nic nemění na tom, že vlády v řadě zemí mají jistý sklon preferovat podporu ekonomického růstu „velkorysejší“ rozpočtovou politikou, zejména v období před volbami.

Prospěšnost mírné inflace bývá někdy zdůvodňována ještě některými tvrzeními, především tím, že zvyšuje efektivnost proticyklické měnové politiky. Při nedostatečné agregátní poptávce lze využít jisté míry inflace k takovému ovlivnění krátkodobé úrokové míry, kdy se její reálná úroveň stane zápornou. To by mělo povzbudit agregátní poptávku.

Toto tvrzení je ale sporné z několika důvodů. Například není vůbec jisté, zda centrální banka má tak silný vliv na krátkodobou úrokovou míru. Povzbudit agregátní poptávku lze i při kladné reálné hodnotě krátkodobé úrokové míry, otázkou je chování dlouhodobé úrokové míry apod. Při mírné inflaci se navíc zvyšuje kladná prémie za riziko, která zesiluje nejistotu ohledně chování budoucí krátkodobé úrokové míry.

Nulová inflace

Pokud není uznána prospěšnost mírné inflace, musí dojít k závěru, že jediným možným řešením je nulová inflace.⁵

Je zřejmé, že při nulové inflaci by vymizely negativní projevy a důsledky inflace, včetně redistribučního efektu. Nicméně se zde objevují jiné problémy:

- pokud by při nulové inflaci docházelo k poklesu tempa ekonomického růstu a k růstu nezaměstnanosti, nebylo by možné tomu čelit například zápornou hodnotou reálné krátkodobé úrokové míry. Této hodnoty by při nulové inflaci nebylo možné dosáhnout. Stále však zůstávají spornými otázkami vliv centrální banky na krátkodobou úrokovou míru této veličiny a vazby na ekonomický růst,

⁴ Možnost poloinflace je podle J. M. Keynesa podmíněna existencí volných výrobních faktorů a nižší úrovní skutečného výstupu, než je úroveň potenciálního výstupu. Pokud nejsou obě podmínky splněny, jde v pojetí J. M. Keynesa o čistou inflaci.

⁵ V případě, že abstrahujeme od další možnosti v podobě deflace – dlouhodobějšího poklesu cenové hladiny. Tato možnost je v současných tržních ekonomikách pouze teoretická, k případnému poklesu cenové hladiny dochází jen výjimečně a krátkodobě.

- ceny mohou růst i „neinflačně“ z důvodu rostoucí kvality zboží či služeb, přičemž existují metody výpočtu inflace nedokáží tyto důvody přesně odlišit. Centrální banka by pak ve snaze udržet nulovou inflaci prováděla restriktivní měnovou politiku při jakémkoli, to je i při neinflačním růstu cen. To by mělo nepříznivé dopady na ekonomický růst a zaměstnanost.

Z těchto důvodů je za „nulovou inflaci“ považována roční míra inflace v rozmezí 1 – 3 %, a její dosažení se pak považuje za optimální cíl měnové politiky centrální banky v této oblasti. To také znamená, že pokud je skutečná míra inflace nižší než uvedené rozmezí, je měnová politika „příliš restriktivní“ a centrální banka by tuto skutečnost měla brát stejně vážně jako míru inflace nad uvedeným rozmezím.⁶

1.2.6 Podstata inflace

Základní postoj jednotlivých ekonomů a ekonomických škol vůči inflaci obvykle vychází z důchodové verze rovnice směny

$$M \cdot V = P \cdot Y,$$

která platí v každé tržní ekonomice za dané období, kde:

M ... množství peněz v ekonomice vyjádřené jedním z měnových agregátů,

V ... průměrná důchodová rychlost oběhu příslušného měnového agregátu,

P ... agregátní cenová hladina,

Y ... reálný agregátní výstup (resp. důchod).

V praxi je součin $P \cdot Y$ nahrazován nominálním hrubým domácím produktem, teoreticky by ale součin $P \cdot Y$ byl vyšší o peněžní transakce, které nelze přesně statisticky sledovat (včetně tzv. šedé a černé ekonomiky) a transakce zprostředkované přes naturální směnu, ke kterým není potřeba peněz. Součin $M \cdot V$ můžeme považovat za „nabídku peněz“, resp. „skutečné množství peněz v oběhu“ a součin $P \cdot Y$ za „poptávku po penězích“, resp. „ekonomicky nutné množství peněz v oběhu“.

⁶ Snižování míry inflace k velmi nízkým hodnotám se někdy označuje termínem dezinflace. Může být krátkodobě doprovázeno výrazným poklesem tempa ekonomického růstu.

Rovnici můžeme transformovat do podoby:

$$\% M + \% V = \% P + \% Y,$$

kde symbol % označuje změnu v procentech.

Z rovnice je zřejmé, že dlouhodobější nepřetržitý růst cenové hladiny ($\% P > 0$) musí být doprovázen jednou z následujících tří možností (jejich kombinace ponechávám stranou):

- dlouhodobějším nepřetržitým poklesem reálného agregátního výstupu ($\% Y < 0$) – „politiky neakceptovatelná“ možnost, která se ale v realitě někdy vyskytuje,
- dlouhodobějším nepřetržitým zrychlováním průměrné rychlosti oběhu měnového agregátu ($\% V > 0$) – možnost, která má technické a další bariéry,
- dlouhodobějším nepřetržitým zvyšováním nabídky peněz ($\% M > 0$) – nejpravděpodobnější možnost, poté hovoříme o inflaci.

Dlouhodobější nepřetržitý růst množství peněz v oběhu ještě nemusí nutně vést k inflaci, pokud nejde o „nadměrný růst“, při kterém platí $\% M + \% V > \% P + \% Y$. Při nadměrné emisi peněz dochází s určitým časovým zpožděním k obnovení rovnováhy růstem reálného agregátního výstupu a (nebo) růstem cenové hladiny.

Přísně formálně platí, že $M \cdot V$ se vždy rovná $P \cdot Y$, neboť v praxi známe M , P a Y a rychlost oběhu dopočítáme [$V = (P \cdot Y)/M$]. Problémy spočívají v tom, že:

- dopočítaná průměrná rychlost oběhu je „skutečná“, a nikoli „ekonomicky nutná“. Signálem toho, že skutečná rychlost je vyšší než ekonomicky nutná, je růst cenové hladiny,
- nevíme s jistotou, který z měnových agregátů je nejvhodnějším reprezentantem množství peněz v oběhu. Pokud se přikloníme k názorům, že průměrná rychlost oběhu je dlouhodobě spíše stabilní, můžeme za „nadměrný růst“ množství peněz v oběhu, který je potenciálně inflační, označit takový růst, kdy platí $\% M > \% Y$, ale stále při vědomí toho, že část peněžních transakcí není statisticky podchytitelná a část transakcí nemá peněžní charakter.
- centrální banka není vždy za inflaci zodpovědná, jelikož činí různá omezení efektivní regulace množství peněz v oběhu.

1.3 Vztah mezi inflací a hospodářským růstem

Existuje jednoznačně daný vztah mezi ekonomickým růstem a inflací. Pokud dosahuje ekonomika ekonomického růstu, dochází také k růstu inflace, pokud je ekonomika v poklesu, dochází také k poklesu inflace. Cíle ekonomického růstu a nízké inflace jsou potom v konfliktu.

Ptáme se tedy: Je lepší vést hospodářskou politiku k nízké inflaci za cenu snížení ekonomického růstu, nebo se raději snažit o vysoký ekonomický růst za možnou akceleraci inflace? Z krátkodobého hlediska určitě ne, pokud se tato nepohybuje v hrozivých číslech. Omezení, která jsou v tomto případě nezbytná, by zajisté snížila tempo ekonomického růstu. Naopak je tomu v dlouhodobém období.

Tímto tématem se zabývá mnoho empirických prací. Jejich výsledky je možné shrnout dle Kliková, Kotlán⁷ do dvou závěrů:

- **Z prvního závěru** vychází tvrzení, že inflace začíná ekonomickému růstu škodit až od vyšších hladin. Zkušenosti potvrzují, že jednociferná inflace dlouhodobý ekonomický růst nepoškozuje, ale spíše stimuluje. V této souvislosti je některými ekonomy stanoven tzv. strukturální bod zlomu, který uvádí míru inflace, pod jejíž úrovní je inflace ekonomickému růstu prospěšná. Tato hranice byla podle ekonoma Sarela stanovena ve výši 8 %.
- **Druhým závěrem** je, že škodlivá není pouze inflace, ale také její variabilita (nestabilní inflace je tedy škodlivá). Nestabilní inflace má na dlouhodobý ekonomický růst vliv ve všech hladinách. Centrální vlivy v zemích, kde je inflace poměrně nízká, by se měly zaměřit ne na její další snižování, ale spíše na její stabilizaci.

⁷ KLIKOVÁ, Ch., KOTLÁN, I. Hospodářská politika. 1. vyd. Ostrava: SOKRATES, 2003. str. 100, 101, 102

2 Vztah hospodářského růstu a inflace v pojetí M. Friedmana

Podle Friedmana je tržní systém v zásadě vnitřně stabilní a je schopen neustále obnovovat svou rovnováhu. Rovnováha tržního systému je přirozeným výsledkem působení tržních sil. Státní zásahy, které usilují o stimulaci ekonomického růstu nebo snížení nezaměstnanosti a dosahování stavu plné zaměstnanosti, mají tendenci tuto přirozenou rovnováhu narušovat.

Klasik monetarismu M. Friedman prohlásil: „Inflace je vždy a všude monetárním jevem.“⁸

Základní charakteristikou monetarismu je u Friedmana kauzální vztah mezi mírou růstu množství peněz v oběhu a mírou růstu nominálního důchodu. Vazbu mezi množstvím peněz v oběhu a nominálním národním důchodem považuje za mnohem pevnější, nežli vazbu mezi národním důchodem a investicemi. Další podstatnou tezí monetarismu je podle M. Friedmana představa existence časových zpoždění mezi změnou množství peněz v oběhu a změnou nominálního národního důchodu. Dnešní stav nominálního národního důchodu závisí tedy na tom, jaká byla nabídka peněz v minulosti.

Změny nominálního národního důchodu vyvolané změnou množství peněz v oběhu se projeví podle M. Friedmana nejprve v reálném národním důchodu (zpravidla za 6-9 měsíců) a teprve pak (za dalších 6-9 měsíců) v cenách. Celkové zpoždění mezi změnou množství peněz v oběhu a pohybem hladiny cen se pak podle něho pohybuje v průměru kolem 12-18 měsíců. Inflaci považuje Friedman za výlučně peněžní jev způsobený rychlejším růstem nabídky peněz, než je růst reálného národního důchodu.

Tyto teze se snaží Friedman prokázat na základě vlastního pojetí kvantitativní teorie peněz. Jedná se o důchodovou verzi kvantitativní teorie peněz vytvořenou na základě spojení původní kvantitativní teorie peněz s Keynesovou preferencí likvidity a s jeho příjmově-výdajovým přístupem.

Friedman rozlišuje nominální množství peněz a reálné množství peněz. Nominální množství peněz chápe jako množství peněz v určitých počítacích jednotkách. Reálné množství peněz vyjadřuje množstvím statků a služeb, jež lze za dané nominální množství peněz koupit.

⁸ FRIEDMAN, M., FRIEDMAN, R. Svoboda volby. Praha: Liberální institut, 1992. str. 251

Tyto dvě veličiny jsou spojeny cenami a očekáváním držitelů peněz. Protože reálné množství peněz je oceněním nominálního množství peněz v cenách, které budou převládat v době, na kterou se s držbou zůstatků peněžních hotovostí počítá. Každý ekonomický subjekt se ve Friedmanově pojetí chová jako typický neoklasický ekonomický člověk a držbu peněžní hotovosti hodnotí na základě užitku, který mu přináší. Pro ekonomické subjekty je v tomto směru rozhodující kupní síla peněz a její předpokládané změny.

Rozhodujícím činitelem, který vede ke změnám tržní situace, jsou ve Friedmanově pojetí ceny. Změny cenové hladiny nebo nominálního národního důchodu určuje množství peněz v oběhu. Ve Friedmanově pojetí je přímý vliv nabídky peněz na cenovou hladinu nahrazen vazbou peníze-důchod, což vytváří řady vlivů na vývoj ekonomiky: od změn fyzického rozsahu produktu a zaměstnanosti až po změny cenové hladiny.

Friedmanovo pojetí vychází z obou profilujících koncepcí kvantitativní teorie peněz předkeynesovského neoklasicismu, které dnes bývají označovány jako stará kvantitativní teorie peněz.

Ve své vlastní verzi kvantitativní teorie klade Friedman důraz na rozlišování mezi krátkodobými a dlouhodobými důsledky změn množství peněz v oběhu. Základní verzí Friedmanovi teorie peněz je výše uvedené rozlišení spolu s novým transmisním mechanismem, které je považováno za hlavní rys nové kvantitativní teorie peněz. M. Friedman považuje z dlouhodobého hlediska za rozhodující vliv změn množství peněz v oběhu na vývoj hladiny cen, v krátkém období (čímž se přibližuje keynesovskému pohledu) uznává vliv těchto změn na reálné hospodářské procesy (reálný národní důchod či HDP a zaměstnanost).

Základní tvrzení monetaristů: Inflace je hlavně peněžním fenoménem, který vzniká v důsledku toho, že množství peněz na trhu roste rychleji než produkce.⁹

Pro pochopení Friedmanových úvah o vlivu změn množství peněz v oběhu na hladinu cen, nominální důchod, reálný důchod a zaměstnanost je důležité to, jak chápe poptávku po penězích a nabídku peněz.

⁹ FRIEDMAN, M., FRIEDMAN, R. Svoboda volby. Praha: Liberální institut, 1992. str. 260

2.1 Pojetí poptávky po penězích u M. Friedmana

M. Friedman chápe kvantitativní teorii peněz především jako teorii poptávky po penězích.

Vychází z rozlišení držitelů peněz na dvě základní skupiny: podniky a domácnosti. Podniky drží peníze v zájmu zajištění kontinuity výroby (peníze pro ně mají podobný význam jako zařízení, zásoby surovin apod., plní tedy úlohu produkčních statků a jsou jedním z druhů aktiv nezbytných pro chod podniku). Domácnosti volí, v jaké podobě budou udržovat své bohatství na základě úvah o tom, jaký užitek jim z každého jeho jednotlivé podoby plyne. Peníze drží pro překlenutí doby mezi prodeji a koupěmi, časového nesouladu mezi příjmy a výdaji, aby mohly uskutečnit nečekané výhodné koupě apod.

V tomto směru nachází Friedmanova teorie rozdíl mezi penězi a ostatními ekonomickými statky. Peníze považuje pouze za jeden z mnoha druhů aktiv, za jednu z forem, v níž je možné držet bohatství.

Poptávka po penězích závisí ve Friedmanově pojetí na celkovém bohatství, které lze držet v různých formách, na ceně a výnosech každé alternativní formy bohatství a na preferencích subjektů, které bohatství vlastní. M. Friedman vyčleňuje ve svém výkladu čtyři základní skupiny faktorů, které podle něj určují poptávku po penězích:

1. celkové reálné bohatství a jeho změny, které souvisí s vývojem permanentního důchodu,¹⁰
2. rozdělení bohatství na lidský a nikoli-lidský kapitál,¹¹
3. očekávaná výše výnosů z různých druhů aktiv, u nichž hraje významnou úlohu očekávaný vývoj hladiny cen,
4. reziduální veličina, která vyjadřuje působení ostatních proměnných rozhodujících o užítku, který plyne z držby peněz ve srovnání s jinými aktivy.

2.2 Friedmanovo pojetí nabídky peněz

Podle M. Friedmana jsou rozhodujícím činitelem, který vyvolává v soudobé tržní ekonomice nerovnovážné situace, náhlé či rozsáhlé změny nabídky peněz. Ty vyvolávají šoky v poptávce po penězích a přes ni ve vývoji nominálního a reálného národního důchodu,

¹⁰ Permanentní důchod je diskontovaná přítomná hodnota očekávaného toku budoucích důchodů, jehož výše závisí na očekávání domácností.

¹¹ Nikoli-lidský kapitál je kapitál v naturální podobě a Friedman ho považuje za zásobu bohatství.

zaměstnanosti a dalších ekonomických veličin. Jeho teorie vychází z představy, že peníze nejsou v krátkém a středně dlouhém období neutrální. Změny nabídky peněz mají v krátkém a středně dlouhém období reálné důsledky v podobě změn reálného národního důchodu a zaměstnanosti. V dlouhém období se však projevují pouze nominálně (tedy pouze růstem nebo poklesem hladiny cen). V dlouhém období jsou tedy u M. Friedmana peníze neutrální.

Friedmanova pojetí nabídky peněz mají jedno společné: tím je autonomnost nabídky peněz ve vztahu k vývoji reálných ekonomických veličin.

M. Friedman definuje množství peněz v oběhu jako souhrn oběživa drženého veřejností, upravených vkladů na požádání a dlouhodobých vkladů obchodních bank. Vylučuje však dlouhodobé vklady spořitelien a cenné papíry.

Nabídka peněz je u M. Friedmana hlavním činitelem, který může vyvolávat poruchy ve vývoji ekonomiky, současně se však může stát i významným stabilizačním činitelem, to si ovšem podle něho vyžaduje odpovídající monetární politiku.

2.3 Friedmanova hospodářsko-politická doporučení

Podle M. Friedmana je jedinou formou hospodářské politiky, která nebude vyvolávat poruchy ve vývoji tržní ekonomiky, monetární politika zaměřena na stálý růst nabídky peněz a tím stabilní vývoj množství peněz v oběhu.

Množství peněz v oběhu by se mělo každoročně zvyšovat v souladu s dlouhodobým tempem růstu ekonomiky.

3 Keynesiánské verze hospodářského růstu a inflace

3.1 Keynesiánství

John Maynard Keynes je teoretikem, který svým dílem nejvíce ovlivnil vývoj ekonomie 20. století. Ve svých pracích obnovil makroekonomický přístup k analýze hospodářského života.

Nová makroekonomická teorie pochybovala o schopnostech samoregulačních tržních sil stabilizovat tržní ekonomiku na tehdejší úrovni jejího vývoje a viděla nástroj stabilizace v hospodářské politice státu. Ve svých důsledcích tento vývoj znamená ústup od „neviditelné ruky trhu“ k „viditelné“ ruce státu.

Tržní ekonomika již nemůže úspěšně fungovat pouze na základě samoregulačních tržních mechanismů, je třeba ji na makroekonomické úrovni doplnit stabilizačním mechanismem hospodářské politiky státu, zaměřeným na dosahování plného využívání ekonomických zdrojů, zejména dosahování stavu plné zaměstnanosti či co nejnižší nezaměstnanosti. Daňovou a sociální politiku je třeba orientovat na přerozdělování národního důchodu ve prospěch příjemců nízkých důchodů.

Ve vývoji Keynesových názorů je možné rozlišit dvě etapy: etapu do napsání Obecné teorie zaměstnanosti, úroku a peněz a etapu začínající napsáním Obecné teorie. To co je dnes běžně chápáno jako Keynesovo učení, je vlastně ona druhá etapa Keynesova díla. První etapa ve vývoji Keynesova učení je založena na rozpracovávání cambridgeské verze kvantitativní teorie peněz. V té době považoval za hlavní příčinu nestability tržní ekonomiky, nestálou kupní sílu peněz. Místo nominálních peněžních zůstatků pracoval s reálnými peněžními zůstatky.

Keynesova verze kvantitativní teorie peněz:

$$M = q \cdot P,$$

kde je:

M ... množství peněz,

q ... počet spotřebních statků, na jejichž nákup si domácnosti udržují peněžní zůstatky,

P ... cenová hladina spotřebních statků a služeb.

Nejde přitom o konkrétní jednotky spotřebních statků, ale o abstraktní „jednotky“, jejichž složení má odpovídat struktuře výdajů domácností. Keynes chtěl pomocí této úpravy cambridgeské rovnice ukázat, že kupní sílu peněz ovlivňuje rozhodujícím způsobem počet „jednotek“ statků (q), na jejichž nákup si domácnosti udržují peněžní zůstatky. Množství „jednotek“ statků však kolísá kvůli náhlým a nepředvídatelným změnám reálných příjmů domácností. Možnost zmírnění těchto výkyvů viděl Keynes v reformě peněžní a úvěrové soustavy.

3.1.1 Pojednání o penězích

Pojednání o penězích z roku 1930 má v Keynesově díle zvláštní postavení. Tuto práci není možné jednoduše zařadit ani do jedné z etap ve vývoji Keynesových názorů. Tvoří určitý přechod mezi oběma etapami. Nadále vychází z představy, že úspěšné fungování tržní ekonomiky vyžaduje stabilní kupní sílu peněz. Za hlavní příčinu jejího kolísání již považuje Keynes nestabilitu investic, ale příčiny jejich nestability ještě hledá v chování finančních trhů.

Příjmově-výdajový přístup se stal významným předpokladem vytvoření teorie efektivní poptávky v Obecné teorii zaměstnanosti, úroku a peněz a je dodnes považován za významnou součást Keynesova teoretického přínosu rozvoji makroekonomie.

Příjmy či důchody domácností (Y) rozdělil Keynes podle jejich zdroje na důchody, které vznikají při výrobě spotřebních statků a služeb (Y_C), a na důchody vznikající při výrobě kapitálových či investičních statků (Y_I). Platí tedy:

$$Y = Y_C + Y_I$$

Z hlediska užití rozdělil Keynes důchody domácností na důchody, které domácnosti vydávají na nákup spotřebních statků a služeb (C) a na část důchodů, kterou domácnosti nevydávají na spotřebu, ale spoří (S). Potom platí:

$$Y = C + S$$

Keynes dochází k závěru, že rovnost úspor a investic vytváří stabilitu hladiny cen, zatímco nerovnost mezi úsporami a investicemi vede k nestabilitě cenové hladiny.

Když investice převyšují úspory, cenová hladina se zvyšuje. Jsou-li investice nižší než úspory, má cenová hladina tendenci se snižovat.

Nezávislost mechanismů vytvářejících úspory a investice vede k tomu, že tržní ekonomika nemusí nalézt rovnováhu působením samoregulačních tržních sil. Z toho vyplývá potřeba státních zásahů ve prospěch obnovy rovnováhy. Keynes uvažuje o dvou možných formách státních zásahů. První možnost spatřuje v peněžní a úvěrové politice zaměřené na regulaci úrokové míry v zájmu vyrovnání úspor a investic. Jsou-li očekávání podnikatelů tak pesimistická, že snížení úrokové míry nebude pro obnovu rovnováhy stačit, doporučoval Keynes používání veřejných výdajů.

3.1.2 Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz

Obecnou teorií zaměstnanosti, úroku a peněz začíná druhá etapa ve vývoji Keynesova díla. Ta se stala rozhodující pro vznik keynesiánské ekonomie, a to jak v neokkeynesiánském, tak i v postkeynesiánském pojetí. V této etapě již Keynes dospěl k závěru, že příčinou neúspěšného fungování kapitalistické ekonomiky ve 20. století je nedostatečná efektivní poptávka.

Základní příčinou recese spojené s vysokou mírou nezaměstnanosti je v Keynesově pojetí nedostatečná efektivní poptávka spojená s nízkými podněty k investicím. Kapitalistická tržní ekonomika není za všech okolností schopna vytvářet si takovou efektivní poptávku, která by umožňovala realizaci reálného národního důchodu při cenách kryjících výrobní náklady a zajišťujících podnikatelům požadované zisky za podmínek plného využití všech ekonomických zdrojů.

V tržní ekonomice je podle Keynesa oddělené rozhodování o úsporách a o investicích a chybí zde jakýkoli samoregulační mechanismus, který by obnovoval soulad úspor a investic. V neoklasické ekonomii plnila tuto úlohu úroková míra. Avšak u Keynesa úroková míra tuto roli neplní a úspory jsou uváděny na úroveň investic prostřednictvím změny důchodu. To je jeden ze základních rozdílů mezi neoklasickou a keynesiánskou ekonomikou.

Rozhodování o úsporách je závislé na důchodech domácností, a úspory jsou proto funkcí důchodu. Rozhodování o investicích je věcí podnikatelů a je založeno na očekávaném čistém výnosu v porovnání s úrokovou mírou.

Teorie efektivní (agregátní) poptávky je jádrem Keynesovy Obecné teorie. Základní složky efektivní poptávky v uzavřené ekonomice jsou výdaje domácností na spotřebu C, výdaje firem (soukromých podnikatelů) na investice I a vládní výdaje G:

$$AD = C + I + G$$

3.1.3 Keynesův přínos a doporučení v oblasti hospodářské politiky

Vzhledem k tomu, že kapitalistická ekonomika sama o sobě nevytváří dostatečnou poptávku po dlouhodobém udržení plné zaměstnanosti, musí být „neviditelná ruka trhu“ doplněna „viditelnou“ rukou státu, jejímž úkolem je zajistit dostatečnou poptávku a tím i plnou zaměstnanost.

Keynes viděl tři možné cesty k dosažení plné zaměstnanosti. První se týkala rozdělování důchodů. Progresivní zdanění důchodů by vedlo ke zvýšení sklonu ke spotřebě, protože bohatí lidé mají příliš nízký sklon ke spotřebě a vysoký sklon k úsporám. Druhou možností je ovlivňování sklonu k investicím prostřednictvím měnové politiky zaměřené na dlouhodobé udržování nízkých úrokových měr. Třetí možností jsou vládní výdaje, které by vyplnily nedostatek soukromé (spotřebitelské a investiční) poptávky. Keynes se nebránil deficitním veřejným rozpočtům, bylo-li by to v zájmu zvýšení zaměstnanosti. Rozpočtovou politiku orientovanou na zvyšování vládních výdajů pokládal za potřebnou zejména proto, že měnovou politiku pokládal za slabou a navíc věřil v existenci pasti na likviditu. Vláda měla mít proto připraveny programy veřejných prací (financovaných ze státního rozpočtu), které by vyplňovaly mezeru investic.

Tím však podle Keynesa úloha státu v tržní ekonomice končí. Pokud jde o alokaci ekonomických zdrojů, zastával Keynes zcela liberální postoj. Měla být ponechána tržnímu mechanismu. Centrální řízení alokace zdrojů považoval za hrozbu osobní svobodě a za hrozbu efektivnosti.

3.2 Neokeynesiánství

Součástí ekonomie hlavního proudu až do 70. let 20. století se stala neokeynesiánská teorie, která spojila Keynesovu makroekonomii s neoklasickou mikroekonomií. Neokeynesiánská makroekonomie či neoklasická syntéza je založena na přizpůsobení Keynesovy teorie efektivní poptávky neoklasické ekonomii.

Podle neokeynesiánců příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti jsou nepružnosti cenového systému. Keynesovská makroekonomie se tak stává speciálním případem obecné neoklasické ekonomie - je spíše teorií krátkého období. To znamená, že ekonomika, která se v krátkém období chová podle keynesiánského modelu, chová se v dlouhém období podle neoklasického modelu.

P. A. Samuelson přispěl k rozvoji makroekonomické teorie rozpracováním dynamické teorie, která spojovala teorii hospodářského růstu s teorií hospodářského cyklu. Jedním z jeho nejvýznamnějších přínosů však bylo sestavení a interpretace Phillipsovy křivky. Společně s R. M. Solowem představil nový pohled na Phillipsovu křivku, která začala být chápána jako kauzální vztah mezi mírou nezaměstnanosti a cenovou inflací. Samuelson-Solowova verze Phillipsovy křivky naznačovala, že cílem hospodářské politiky ve skutečnosti nemůže být plná zaměstnanost, ale vždy jen určitá kombinace inflace a nezaměstnanosti.

3.3 Postkeynesiánství

Postkeynesiánství se vyvíjelo postupně v 50. až 70. letech jako relativně samostatný a na neokeynesiánství nezávislý směr. Jeho představitelé usilují o završení revoluce v ekonomické teorii, kterou započal J. M. Keynes ve 30. letech. Na rozdíl od neokeynesiánství, jež hledá spíše kontinuitu mezi Keynesovou a neoklasickou ekonomikou, kladou Postkeynesiánci důraz zejména na tu část Keynesova díla, která představuje jasný odklon od neoklasické ekonomie. Podle Postkeynesiánců otevírá Keynesovo dílo v ekonomickém myšlení novou vývojovou etapu.

Stoupence tohoto směru můžeme rozdělit na evropské postkeynesiánce, mezi nimiž velmi dlouho hrála dominantní úlohu italsko-cambridgeská škola a americké postkeynesiánce. Postkeynesiánská ekonomie chce zkoumat soudobou kapitalistickou ekonomiku v co nejreálnější podobě - s nedokonalou konkurencí na trzích, s převahou oligopolních struktur, rozvinutými peněžními a úvěrovými institucemi, odbory aj. Vychází z rozdělení soudobé kapitalistické společnosti na dvě třídy: třídu kapitalistických podnikatelů a třídu námezdných pracujících.

Tabulka 1: Komparace keynesiánství a monetarismu

Hledisko komparace	Keynesiánství	Monetarismus
Hlavní cíl státní regulace	Podpora zaměstnanosti	Boj proti inflaci
Míra státní regulace	Permanentní anticyklické zásahy	Minimalizace státních zásahů
Hlavní forma státní regulace	Především fiskální politika	Výhradně měnová politika
Tržní mechanismus	Značně nedokonalý – cyklus	Téměř dokonalý
Význam peněz v ekonomice	Peníze nemají rozhodující význam	Peníze mají rozhodující význam
Účinnost měnové politiky	Méně účinná než fiskální politika	Vysoce účinná
Orientace regulace	Poptávka – sklon ke spotřebě	Nabídka peněz
Inflace	Mírná není škodlivá – podporuje ekonomický růst a zaměstnanost	Vždy škodlivá
Hlavní nástroje státní regulace	Diskontní sazba, rozpočtové výdaje, vestavěné stabilizátory	Operace na volném trhu, kursové intervence
„Uvedení do praxe“	30. léta 20. století	70. léta 20. století

Zdroj: Revenda, Z. Centrální bankovníctví. str. 387

4 Analýza hospodářského růstu a inflace v ČR (1990 – 2006)

V této kapitole se budu zabývat makroekonomickými ukazateli, jako je hospodářský růst a inflace, v letech 1990 – 2006 na území České republiky. Nejprve se zaměřím na kategorii hospodářského růstu a poté na vývoj inflace. Na závěr uvádím komparaci České republiky s vybranými tranzitivními ekonomikami.

4.1 Hospodářský růst v ČR v období 1990 – 2006

Česká ekonomika prošla 4 etapami vývoje. V první etapě 1990 – 1993 prošla naše ekonomika transformační recesí. Poté přichází v období 1994 – 1996 expanze, v letech 1997 – 1999 opět recese. Čtvrtá etapa 2000 – 2003 se vyznačuje expanzí. Podrobněji popisují vývoj v letech 2004, 2005 a 2006.

Tabulka 2: Růst reálného HDP v letech 1991 – 1998 (%)

Rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
HDP %	-11,6	-0,5	0,1	2,2	5,9	4,3	-0,8	-1,0

Zdroj: ČSÚ

Tabulka 3: Růst reálného HDP v letech 1999 – 2006 (%)

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HDP %	0,5	3,3	3,1	2,0	2,9	4,0	6,0	6,1

Zdroj: ČSÚ

4.1.1 Transformační recese 1990 – 1993

Na povaze zásadních proměn ekonomického prostředí se v transformační recesi podílely jak rozpad trhu RVHP, tak rozsáhlé systémové změny spjaté s přechodem od centrálně plánované ekonomiky k tržnímu systému. Patřila k nim liberalizace cen a zahraničního obchodu, směnitelnost koruny, privatizace, reforma daňové soustavy, deregulace bankovního systému, zavedení kapitálového trhu a utváření institucí tržní ekonomiky. Tyto transformační procesy byly doprovázeny restriktivní makroekonomickou

politikou, jejímž cílem bylo zabránit nadměrné inflaci a přispět ke stabilizaci ekonomiky. Kotvou ekonomického systému se stal režim fixního měnového kurzu.

Poptávka a nabídka

Délka transformační recese trvala 3 roky. Domácí poptávka poklesla v průměru let 1991 – 1993 o 5,6 % ročně. HDP se snížil v průměru o 4,2 % ročně. Z jednotlivých složek poptávky zaznamenala největší výkyv tvorba hrubého kapitálu (-5,9 %), v menší míře pak spotřeba domácností (-4,7 %). Pokles investiční a spotřebitelské poptávky souvisel především s makroekonomickou restriktivní politikou vytvářející prostor pro nezbytné přizpůsobení na změněné vnitřní i vnější podmínky. Na nabídkové straně ekonomiky se do dvouciferných poklesů dostal jak průmysl, tak i stavebnictví. Příznivé podmínky pro rozvoj služeb umožnily jejich růst v průměru o 2,7 % ročně. Recese na počátku 90. let neměla běžný cyklický charakter, nýbrž strukturální související s transformačními procesy.

Tabulka 4: Transformační recese 1991 – 1993, poptávka a nabídka

(meziroční změna v %, reálně)

	1991	1992	1993	1991 - 1993
Hrubý domácí produkt	-11,6	-0,5	0,1	-4,2
Domácí poptávka	-21,4	4,7	2,2	-5,6
Spotřeba domácností	-21,4	8,8	1,2	-4,7
Tvorba hrubého fixního kapitálu	-27,3	16,5	0,2	-5,3
Vývoz zboží a služeb	-6,0	9,5	15,8	6,0
Dovoz zboží a služeb	-32,9	29,9	23,7	2,5
Hrubá přidaná hodnota	-10,8	-0,7	0,3	-3,9
Zemědělství	38,3	-21,5	50,1	17,7
Průmysl	-28,0	10,8	-14,8	-12,1
Služby	6,5	-5,4	7,5	2,7

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 112, 113

4.1.2 Expanze 1994 – 1996

V utváření makroekonomického prostředí sehrálo rozhodující roli uvolnění měnové politiky. V souvislosti s vysokým přílivem zahraničního kapitálu v letech 1994 a 1995 rostla peněžní zásoba velmi dynamicky, a to o jednu pětinu ročně. Její výrazný předstih před růstem hrubého domácího produktu v nominálním vyjádření vytvářel podmínky pro akceleraci

ekonomického růstu. Úrokové sazby nesehrály v této fázi významnější roli v ovlivnění růstu, neboť nominálně mírně klesaly a reálně mírně rostly. Dostupnost úvěrů také nebyla tolik závislá na výši změn v ceně zápůjčního kapitálu. Vývoj nominálního i reálného efektivního kurzu měl tendenci posilovat a působil tak na postupné oslabování konkurenceschopnosti i růstu. Obrat z převážně uvolněné k restriktivní měnové politice ČNB nastal v roce 1996, kdy již začala probíhat sestupná fáze hospodářského cyklu. Centrální banka rozšířila pásmo oscilace kurzu, zvýšila klíčové úrokové sazby a sazby povinných minimálních rezerv.

Ekonomické prostředí mikrosféry se vyznačovalo kombinací tvrdých i měkkých podmínek podnikání. Snížení celní ochrany domácí produkce k běžnému standardu vyspělých zemí, tj. kolem 3 %, v kombinaci s podstatným snížením dotací vytvářelo tlak na růst konkurenceschopnosti. Na druhé straně snadná dostupnost úvěrů a omezená účinnost bankovního dohledu a bankrotového zákona snižovala tlaky na efektivitu prosazování progresivních strukturálních změn.

Poptávka a nabídka

Uvolnění měnové politiky výrazně podpořilo růst domácí poptávky, která rostla v průměru o 8,3 %, což bylo tempo dvojnásobně rychlé v porovnání s růstem HDP. Základem vzestupné fáze hospodářského cyklu byl dynamický růst hrubého fixního kapitálu, v průměru o 16,9 % ročně. Ke zdrojům růstu patřily i transformační polštáře, mzdový a kurzový, které snížily mzdové náklady, zvýšily podnikové zisky a vyvolaly investiční optimismus firem. Mzdový polštář se postupně vyčerpal v důsledku dynamického růstu reálných mezd o 8,4 % ročně. Mzdy se však staly základem dynamického vývoje spotřebitelské poptávky, jež rostla v průměru o 6,4 % ročně. Na nabídkové straně ekonomiky sehrály klíčovou roli průmysl s dvoucifernými ročními tempy růstu.

Tabulka 5: Perioda expanze 1994 – 1996, měnové podmínky, poptávka a nabídka

(meziroční změna v %)

	1994	1995	1996	1994 - 1996
1. Měnové podmínky, b. c.				
Peněžní zásoba	20,7	20,6	10,7	16,6
Reálné úrokové sazby	2,5	3,0	3,5	3,0
Nominální efektivní kurz	6,2	5,1	1,7	3,8
2. Poptávka a nabídka, s. c.				
Hrubý domácí produkt	2,2	5,9	4,3	4,1

Domácí poptávka	8,4	8,4	7,3	8,0
Spotřeba domácností	5,6	5,8	7,9	6,4
Tvorba hrubého fixního kapitálu	9,1	19,8	8,2	8,7
Vývoz zboží a služeb	1,7	16,7	8,2	8,7
Dovoz zboží a služeb	14,7	21,2	13,4	16,1
Hrubá přidaná hodnota	1,8	4,8	3,7	3,4
Zemědělství	-17,4	-4,9	6,8	-5,7
Průmysl	8,6	7,5	16,2	10,7
Služby	12,1	1,8	-1,3	4,0

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 114, 115

4.1.3 Recese 1997 – 1999

Hospodářská politika reagovala na projevy vnitřní a vnější nerovnováhy, které vyústily v měnový otřes rozsáhlejší měnovou a v menší míře fiskální restrikcí. Součástí reakce měnové politiky na měnový otřes byla změna režimu fixního kurzu, který byl nahrazen flexibilnějším režimem řízeného floatingu. Dalším charakteristickým rysem změn ve vývoji vnitřních ekonomických podmínek byla konsolidace bankovního sektoru. V něm vzrůstal podíl ztrátových úvěrů ohrožujících likviditu bank. Podstatou konsolidace bylo vyvedení nesplacených pohledávek mimo finanční bilance obchodních bank a následný prodej bank zahraničním investorům.

Poptávka a nabídka

Důsledkem zvýšení úrokových sazeb a omezené dostupnosti úvěru byla úvěrová zástava s nemalými dopady na podkapitalizovaný a málo restrukturalizovaný podnikový sektor. Důsledkem byl pokles HDP v průměru o 0,4 % za léta 1997 – 1999. Dopady do jednotlivých složek tvorby a užití HDP byly diferencovány. Z poptávkových složek největší pokles zaznamenala tvorba hrubého fixního kapitálu (v průměru o 2,9 % ročně). Potvrdila se tak klíčová role investičního cyklu ve výkyvech ekonomické aktivity. Na nabídkové straně ekonomiky se cyklika hospodářského vývoje prosadila v největší míře u stavebnictví (pokles o 5,8 %), v menším rozsahu u průmyslu, kde růst zpomalil na průměrných 1,9 %. Většímu zpomalení produkce průmyslu zabránilo udržení vysoké dynamiky růstu vývozního výkonu, který těžil ze vzestupné fáze hospodářského cyklu v Evropské unii. Souběžně s útlumem ekonomické aktivity se prosadily restrukturalizační procesy.

Pokles tempa růstu HDP oproti průměrné tříleté hodnotě předchozího období o 1 p. b. znamenal růst míry nezaměstnanosti o 1,2 p. b. Souběžně klesala zaměstnanost, jejíž pokles v koncovém roce recese (1999) přesáhl v meziročním vyjádření 2 %. Vývoj byl ovlivněn především omezením tvorby nových pracovních míst a zrychlením restrukturalizačních procesů.

Tabulka 6: Perioda recese 1997 – 1999, měnové podmínky, poptávka a nabídka

(meziroční změna v %)

	1997	1998	1999	1997 - 1999
1. Měnové podmínky, b. c.				
Peněžní zásoba	10,8	7,1	7,8	8,4
Reálné úrokové sazby	7,4	2,5	3,3	3,9
Nominální efektivní kurz	-5,7	0,4	-0,3	-1,9
2. Poptávka a nabídka, s. c.				
Hrubý domácí produkt	-0,8	-1,0	0,5	-0,4
Domácí poptávka	2,4	-1,8	1,9	0,8
Spotřeba domácností	-2,9	0,7	-1,0	-1,1
Tvorba hrubého fixního kapitálu	-2,9	0,7	-1,0	-1,1
Vývoz zboží a služeb	9,2	10,0	6,1	8,4
Dovoz zboží a služeb	8,1	6,6	5,4	6,7
Hrubá přidaná hodnota	-0,7	-1,4	0,4	-0,6
Zemědělství	-2,5	10,3	15,3	7,4
Průmysl	-0,2	-8,7	-2,0	-3,7
Služby	0,1	5,8	0,8	.

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 118

4.1.4 Expanze 2000 – 2003

Formování ekonomického prostředí spoluutvářely protichůdně působící síly. Charakteristickým rysem vnějších podmínek byla sestupná fáze hospodářského cyklu v Evropské unii. Růst HDP v EU se snížil ze 3,3 % v roce 2000 na 0,5 % v roce 2003, což oslabovalo exportní výkon české ekonomiky. Na vývoji vnitřních ekonomických podmínek se podílelo uvolnění makroekonomické politiky, a to jak fiskální, tak i měnové. Průměrné nominální úrokové sazby úvěrů se snížily z 8,7 % v roce 1999 na 4,7 % v roce 2003, reálné úrokové sazby pak ze 7,7 % v roce 1999 na 4,6 % v roce 2003. Na prorůstově orientované politice se podílely i stimuly podněcující příliv přímých zahraničních investic.

Ten v kumulovaném vyjádření v přepočtu na obyvatele dosáhl nejvyšší hodnoty ze všech středoevropských tranzitivních ekonomik.

Poptávka a nabídka

Domácí poptávka rostla v letech 2000 – 2003 v průměru o 4,1 % ročně. Tempo růstu bylo mírně vyšší než dlouhodobý průměr let 1994 – 2003, jež činil 3,7 %, a zhruba poloviční v porovnání s expanzí let 1994 – 1996.

Na poptávkové straně nejrychleji rostla tvorba hrubého kapitálu v průměru o 5,5 %. Tempa růstu však nedosáhla dlouhodobého průměru let 1994 – 2003, kdy hrubý kapitál rostl o 6,3 % ročně. Postupně zrychlovala dynamika růstu spotřeby domácností ze 2,3 % v roce 2000 na 4,9 % v roce 2003. Vývoj byl ovlivněn mimořádně příznivými podmínkami v podobě klesající míry inflace (ze 3,9 % v roce 2000 na 0,1 % v roce 2003) a vysokého růstu reálných mezd (ze 2,4 % v roce 2000 na 6,7 % v roce 2003).

Hrubý domácí produkt rostl v průměru o 2,8 % ročně. Na nabídkové straně ekonomiky se prosazoval odlišný typ vývoje mezi podniky pod zahraniční kontrolou a segmentem malých a středních podniků. Podniky pod zahraniční kontrolou měly rychlejší růst výkonnosti i vývozu. Jejich podíly na celkových tržbách se zvýšily z 31 % v roce 2000 na 47 % v roce 2003, u vývozu činil růst podílu z 54 % na 72 %. Rentabilita vlastního jmění byla u podniků pod zahraniční kontrolou dvojnásobná.

Tabulka 7: Perioda expanze 2000 – 2003, měnové podmínky, poptávka a nabídka

(meziroční změna v %)

	2000	2001	2002	2003	2000 - 03
1. Měnové podmínky, b. c.					
Peněžní zásoba	5,6	12,3	3,2	5,4	5,9
Reálné úrokové sazby	1,9	0,5	2,0	1,3	1,3
Nominální efektivní kurz	1,4	4,4	11,2	-0,4	4,1
2. Poptávka a nabídka, s. c.					
Hrubý domácí produkt	3,3	3,1	2,0	2,9	2,8
Domácí poptávka	4,0	5,1	3,4	4,1	4,1
Spotřeba domácností	2,3	3,8	3,9	5,5	3,9
Tvorba hrubého fixního kapitálu	5,3	5,5	0,6	3,7	3,8
Vývoz zboží a služeb	17,0	11,9	2,8	6,7	9,5
Dovoz zboží a služeb	17,0	13,6	4,3	6,9	10,3

Hrubá přidaná hodnota	3,4	3,1	2,1	2,6	2,8
Zemědělství	-1,4	-0,9	4,4	-1,2	0,2
Průmysl	9,3	0,7	-0,4	2,5	3,0
Služby	1,0	6,8	4,4	3,2	3,8

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 121

4.1.5 Rok 2004

Hrubý domácí produkt vzrostl v roce 2004 reálně meziročně o 4,0 %. V běžných cenách se HDP zvýšil o 7,9 % na 2751,1 mld. Kč, úhrnná cenová hladina, vyjádřená implicitním deflátorem, vzrostla o 3,7 %.

Hospodářské výsledky roku 2004 byly ovlivněny změnou podmínek fungování ekonomiky související se vstupem do Evropské unie. Dopady těchto změn se projevily především v širším zapojení do mezinárodní směny, což bylo patrné z výrazného růstu dovozu i vývozu zboží.

Poptávka a nabídka

Meziročně zvýšenou poptávku podpořila především investiční aktivita ekonomických subjektů a domácností, která se promítla do vyšší tvorby hrubého fixního kapitálu (+9,1 %). Ekonomický růst byl v roce 2004 poprvé po několika letech stimulován pozitivním vývojem zahraničního obchodu, kde rychlejší růst celkového vývozu (+20,9 %) než dovozu (+18,5 %) přispěl ke zlepšení salda obchodu zbožím a službami. Výrazně kladná meziroční změna tohoto salda o 46,3 mld. Kč (v běžných cenách) totiž zvrátila dříve negativní příspěvek zahraničního obchodu k růstu HDP na vliv pozitivní. Výdaje na konečnou spotřebu v úhrnu vzrostly oproti předchozímu roku pouze o 0,7 %, její složky se přitom vyvíjely diferencovaně. Zatímco výdaje domácností se zvýšily o 2,4 %, instituce zařazené do sektoru vlády vydaly naopak o 3,2 % méně než před rokem.

Na nabídkové straně ekonomiky měl pro celkový hospodářský růst rozhodující význam vývoj hrubých přidaných hodnot objemově významných odvětví, což byly zpracovatelský průmysl s podílem na celkovém úhrnu 27,0 % (v běžných cenách), podnikatelské služby (14,6 %), obchod (12,0 %), doprava, spoje a telekomunikace (10,7 %) a stavebnictví (6,3 %). Z nich se v reálném vyjádření nejvíce dařilo odvětvím zpracovatelského průmyslu (s meziročním růstem hrubé přidané hodnoty o 7,3 %), dopravy, spojů a telekomunikací (+3,6 %) a obchodu (+3,1 %).

4.1.6 Rok 2005

Hrubý domácí produkt vzrostl reálně meziročně o 6,0 %. Byl dosažen především pozitivním vývojem salda zahraničního obchodu. Výdaje na konečnou spotřebu a tvorbu kapitálu se zvýšily také, ale jejich příspěvek k růstu HDP byl podstatně menší.

Porovnání roku 2005 sezónně očištěných mezičtvrtletních přírůstků HDP signalizuje postupné zrychlování ekonomického růstu. Po stabilizovaném vývoji v roce 2004 (s mezičtvrtletními tempy okolo 1,3 %) se přírůstek roku 2005 mezi sousedními čtvrtletími postupně zvyšoval z 1,4 % v prvním, na 1,9 % v posledním čtvrtletí, přičemž zpomalení ve 3. čtvrtletí bylo důsledkem zejména poklesu hrubé přidané hodnoty v odvětví zemědělství vlivem nepříznivých klimatických podmínek v období sklizně.

Poptávka a nabídka

Na zvýšení celkového ekonomického výkonu se jednotlivé složky poptávky podílely různou měrou. K růstu HDP přispěl zejména vývoj salda zahraničního obchodu zbožím a službami, jehož přínos lze odhadnout na 5,3 procentních bodů. Pozitivní vliv měly i nárůst výdajů domácností na konečnou spotřebu (+0,9 p. b.) a zvýšení tvorby fixního kapitálu (+0,2 p. b.). Opačný dopad (směrem k poklesu) měl meziroční vývoj výdajů vládních institucí a změny zásob (shodně po 0,2 p. b.). Klíčovou roli v roce 2005 ekonomickém růstu tak mělo výrazné zlepšení exportní výkonnosti ekonomiky.

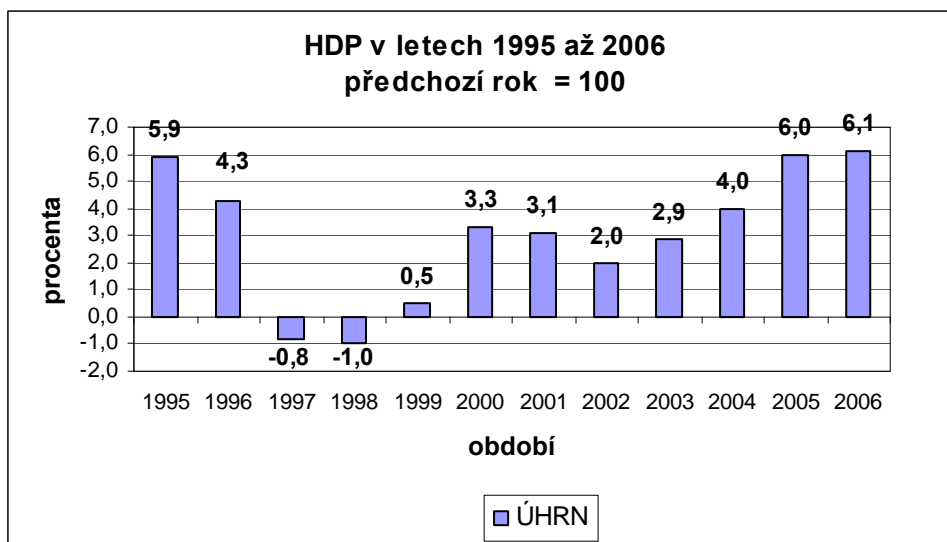
Výdaje domácností na konečnou spotřebu vzrostly reálně o 2,6 %, v nominálním vyjádření (v běžných cenách) pak o 3,6 %, což bylo v souladu s jejich hrubými disponibilními důchody, které se loni zvýšily o 3,8 %. Tvorba hrubého fixního kapitálu byla meziročně vyšší reálně o 3,7 %, nejrychleji přitom rostly investice do dopravních prostředků (+13,4 %) a strojů a zařízení (+5,1 %). Výdaje vládních institucí na konečnou spotřebu v úhrnu vzrostly o 0,8 %, avšak bez zahrnutí stíhaček Gripen by úroveň předchozího roku nedosáhly. Přírůstky a úbytky zásob v jednotlivých čtvrtletích se vzájemně téměř vykompenzovaly, což vyústilo v jejich celkový pokles o 1,4 mld. Kč (na rozdíl od roku 2004, kdy zásoby vzrostly o 25,6 mld. Kč). Nejvýraznější meziroční změny se projevíly v zahraničním obchodě, kde vývoz vzrostl o 11,1 %, zatímco dovoz pouze o 4,8 %. Celková pasivní bilance obchodu zbožím a službami (v běžných cenách) v roce 2004 (-13,1 mld. Kč) se v roce 2005 změnila na aktivní (+61,4 mld. Kč).

Na nabídkové straně ekonomiky se na zvýšení hrubé přidané hodnoty reálně o 6,6 % podílela především odvětví zpracovatelský průmysl, energetika, obchod, peněžnictví a tržní služby. Naopak pokles hrubé přidané hodnoty ve stálých cenách byl zaznamenán v odvětví pohostinství a ubytování.

4.1.7 Rok 2006

Hrubý domácí produkt se v roce 2006 zvýšil meziročně reálně o 6,1 %, stejně jako v roce 2005. Výrazně se však změnila struktura růstu. Zatímco v roce 2005 byl jeho hlavním zdrojem vývoj salda zahraničního obchodu, v roce 2006 to byly výdaje na konečnou spotřebu a tvorba hrubého kapitálu.

Graf 1: HDP v letech 1995 – 2006

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Hrubý domácí produkt v běžných cenách se v roce 2006 meziročně zvýšil o 7,9 % na 3 204,1 mld. Kč. Úhrnná cenová hladina měřená implicitním deflátozem HDP vzrostla meziročně o 1,7 %. Přitom u výdajů na konečnou spotřebu byla vyšší o 2,8 %, u tvorby hrubého kapitálu o 0,8 %, zatímco u celkového vývozu poklesla o 1,1 % a u dovozu o 0,5 %.

Poptávka a nabídka

Na poptávkové straně vzrostly výdaje domácností na konečnou spotřebu reálně o 4,6 %, zatímco nominálně (v běžných cenách) o 7,0 %, tedy rychleji než jejich hrubé

disponibilní důchody, které se v roce 2005 zvýšily pouze o 5,8 %. Tvorba hrubého fixního kapitálu byla meziročně vyšší reálně o 7,3 %, nejrychleji přitom rostly investice do dopravních prostředků (+25,1 %) a strojů a zařízení (+8,5 %). Výdaje vládních institucí na konečnou spotřebu v úhrnu vzrostly pouze o 0,3 %, když vysokou srovnávací základnu roku 2005 ovlivnil pronájem bojových letounů Jas-39 Gripen. Výrazně o 72,7 mld. Kč v běžných cenách, se v roce 2006 zvýšily celkové zásoby, v tom materiálové o 26,1 mld. Kč, zbožové o 23,7 mld. Kč a výrobní o 22,9 mld. Kč. V zahraničním obchodě celkový vývoz v běžných cenách vzrostl o 13,3 % a dovoz o 13,6 %, když přebytku dosáhla jak obchodní bilance (+44,4 mld. Kč), tak i bilance příjmů a výdajů za služby (+12,4 mld. Kč). Ve stálých cenách byla relace mezi růstem vývozu a dovozu vlivem meziročního zlepšení směnných relací opačná, vývoz byl meziročně vyšší o 14,6 %, zatímco dovoz o 14,2 %.

Na nabídkové straně ekonomiky se na zvýšení celkové hrubé přidané hodnoty reálně o 6,4 % podílel především zpracovatelský průmysl růstem o 14,0 %. Ten se sice na tvorbě hrubé přidané hodnoty podílel pouze z 26,3 %, jeho podíl na přírůstku však byl 56,7 %. V rámci zpracovatelského průmyslu se nejdynamičtěji rozvíjela odvětví výroba motorových vozidel (+31,7 %), výroba strojů a zařízení (+25,7 %), výroba plastových a pryžových výrobků (+24,8 %), výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků (+20,2 %) a zpracování dřeva a výroba dřevařských výrobků (+15,0 %). Pokles hrubé přidané hodnoty ve stálých cenách byl zaznamenán zejména v odvětví zemědělství (-7,2 %).

4.2 Vývoj inflace v ČR v letech 1990 – 2006

Vývoj inflace v České republice lze rozčlenit do tří období. První období souvisí s počátkem transformace a vznikem České republiky. Zahrnuje léta 1991 – 1993, kdy vývoj inflace ovlivnila především deregulace cen, realizace daňových reforem a režim fixního měnového kurzu. Druhé období zahrnuje léta 1994 – 1998, kdy byla míra inflace stabilní (kolem 10 %), současně však narůstá i vnější nerovnováha. Třetí období let 1999 – 2003 provází výraznější pokles inflace (dezinflace). Podrobněji popisují vývoj v letech 2004, 2005 a 2006.

Tabulka 8: Inflace v letech 1991 – 1998 (roční průměr v %)

Rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Míra inflace %	56,6	11,1	20,8	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7

Zdroj: ČSÚ

Tabulka 9: Inflace v letech 1999 – 2006 (roční průměr v %)

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Míra inflace %	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5

Zdroj: ČSÚ

4.2.1 Vývoj cen na počátku transformace 1991 – 1993

V roce 1991 došlo k prudkému nárůstu cenové hladiny o 56,6 %, oproti roku 1990 (9,7 %), který byl způsoben liberalizací cen. Jednalo se o jednorázový cenový skok, o čemž svědčí i vývoj inflace v následujících letech. Jednorázový cenový nárůst byl v poměrně krátkém časovém horizontu (6 měsíců) eliminován a poté se míra inflace ustálila na 10 % ročním průměru. Rozhodující roli v poměrně rychlém zastavení nárůstu míry inflace a její následné akcelerace sehrála opatrná (restriktivní) makroekonomická politika. Následující vývoj míry inflace Československa (resp. od roku 1993 České republiky) vykazoval mírně sestupnou tendenci. Výjimkou sestupného trendu byl pouze rok 1993, kdy Česká republika uskutečnila další systémové opatření – zavedení daně z přidané hodnoty (DPH).

4.2.2 Vývoj v období 1994 – 1998

Počínaje rokem 1994 nastupuje Česká republika trend stabilní míry inflace pohybující se průměrně kolem úrovně 10 %. Negativním jevem je však stále pokračující zaostávání produktivity práce za růstem nominálních mezd, což bylo bráno jako hlavní příčina přetrvávající míry inflace v tomto období.

Inflační impulsy, které působily na vývoj inflace v tomto období lze hledat jak na poptávkové, tak také na nabídkové straně ekonomiky. Jednu z několika příčin míry inflace, která se prakticky po celé období pohybovala kolem hranice 10 %, lze nalézt v postupném uvolňování, nebo případném zvyšování regulovaných cen a úpravách DPH a spotřebních daní.

Za další příčiny inflace se také dají označit změny v cenové struktuře vyvolané rychlejším přizpůsobováním cen obchodovatelného zboží cenám ve vyspělých zemích.

V období let 1995 a 1996 byl významným inflačním impulsem převážně příliv zahraničního kapitálu, jehož vliv na růst agregátní poptávky nebyla podle autora Žáka¹² ČNB schopna v systému fixního nominálního kurzu koruny a pozitivního inflačního a také úrokového diferenciálu schopna sterilizovat. Růst agregátní poptávky se projevil v první řadě v růstu deficitu běžného účtu a po makroekonomické restrikci v roce 1997 se následně nepřímo díky znehodnocení měnového kurzu růstem cen dovozů promítl i do míry inflace.

V roce 1997 znamenal tento trend narůstající obtíže české ekonomiky a podnikové sféry. Pokles domácí agregátní poptávky a vývoj reálných příjmů domácností se projevil ve stagnaci míry inflace. Tento vývoj byl zároveň doprovázen restriktivní fiskální a monetární politikou. Zejména přijetí vládních balíčků opatření a následný pokles reálných příjmů domácností způsobily zpomalení nominálních příjmů z mezd o více než 8 % a vedly tak k utlumení inflace ze strany poptávky. Do hodnoty míry inflace se v roce 1997 (8,5 %) také promítla razantní deregulace cen nájemného a energií a postupné působení devalvace koruny. Koncem roku 1997 ve srovnání s koncem roku 1996 tak byly spotřebitelské ceny o téměř 11 % vyšší.

Inflační vývoj v roce 1995 je možné determinovat dvěma protichůdnými skutečnostmi. Uskutečňovaná deregulace cen nájemného, paliv a energií hnala inflaci nahoru, zatímco vývoj ostatních cen ji zpomaloval. Nakonec průměrná míra inflace dosáhla v roce 1998 hranice 10,7 %, ale už v průběhu roku byl na české ekonomice patrný dezinflační trend, který se v plné míře projevil v následujících letech. Příčiny je možné hledat převážně ve velmi opatrné měnové politice ČNB, která jen velmi pomalu snižovala úrokové sazby, ale zčásti také v dopadu dvou balíčků rozpočtových škrťů z dubna a května roku 1997.

4.2.3 Vývoj v letech 1999 – 2003

Vývoj inflace se dostal po roce 1998 pod tvrdší dohled měnové politiky, neboť si ČNB stanovila jako rámec pro tuto politiku přijmout cílování inflace. Jako indikátor pro inflaci stanovila tzv. čistou inflaci.¹³ Ta je určována ČNB jeden rok dopředu na konec roku a ve střednědobé perspektivě. V roce 1999 došlo k mimořádnému průlomů v dezinflačním procesu, když se míra inflace z roku 1998 ve výši 10,7 % snížila na 2,1 %. Příčinu poklesu je

¹² Žák M., aj. Vnitřní a vnější podmínky restrukturalizace a hospodářská politika v ČR. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2001. ISBN 80-245-0257-7.

¹³ Čistou inflaci se rozumí růst spotřebitelských cen očištěných od vlivů administrativních změn cen a změn nepřímých daní.

možné hledat v protiinflačním tažení ČNB a až neočekávaně nízkém pohybu cen, jehož hlavním důvodem bylo přibrzdění deregulace cen usměřovaným státem a také pokles cen potravin, který byl výsledkem cenové války mezi hypermarkety.

V roce 2000 pokračovala dezinflační tendence dále s tím, že navázala na původně předpokládaný trend do roku 2005, který stanovil přiblížit se na dosah inflaci v Evropské unii. To znamenalo zvýšit spotřebitelské ceny v ČR jen o 21 % koncem roku 2005 proti roku 2000. Inflace pak v tomto roce činila 3,9 %. Hlavní příčinu růstu inflace lze spatřit na straně nabídky, konkrétně pak v poměrně významném zvýšení cen ropy.

V roce 2001 míra inflace dále narůstala. Došlo k meziročnímu růstu o 4,7 %. Tento vzestup míry inflace byl způsoben hlavně nárůstem vyplývající z pokračující vysoké ceny ropy a také deregulací cen u nájemného, elektřiny a plynu, dopravy, pošt a telekomunikací. Výrazně se také zvýšily i ceny potravin. Od roku 2001 došlo k obměně cenových položek obsažených ve spotřebním koši. Byla zavedena platná klasifikace, která člení spotřební koš na 12 hlavních oddílů.

Vývoj inflace v roce 2002 překvapil mnohé odborníky. Míra inflace se v tomto roce zvýšila pouze o 1,8 %. Příčinu této rekordně nízké inflace je možné hledat v pozastavení deregulací cen a také pokračujícím poklesu dovozních cen, který byl ovlivněný výrazným posílením koruny. Při takto nízké míře inflace došlo dokonce k meziročnímu poklesu průmyslových a zemědělských výrobků. V prvních čtyřech měsících tohoto roku se také poprvé v novodobé historii ČR snížila hladina spotřebitelských cen oproti předchozímu roku. Pokles cen měl však negativní vliv na investiční procesy, neboť cenový pokles zúžil prostor pro ziskovost, a tak řada investičních projektů nebyla realizována.

Rekordně nízká inflace z roku 2002 byla v roce 2003 překonána, neboť průměrný růst spotřebitelských cen za celý rok dosáhl pouze 0,1 %. ČR navíc v tomto roce zažila několikaměsíční období deflace, která se projevovala zejména v první polovině roku. V hledání příčin této rekordně nízké inflace je možné poukázat na mimořádný souběh účinků více faktorů, ke kterým patřilo odeznění vlivu nadměrného posílení koruny v předchozím období, pokles efektu regulovaných cen a také slabost výkonu ekonomiky EU. Jedním z dalších faktorů byl nízký růst cen spojený se zlevňováním potravin. Ceny potravin klesly v průměru o 2,1 %, ale ke konci roku se opět vydaly na vzestupnou dráhu. Další příčinou nízké inflace byl pokles cen odívání a obuvi, který byl výsledkem konkurenčního boje na trhu a také nízkých dovozních cen.

4.2.4 Rok 2004

Průměrná meziroční míra inflace v roce 2004 dosáhla 2,8 %, což je o 2,7 procentního bodu vyšší hodnota než v roce 2003, kdy byla míra inflace téměř nulová. V horizontu posledních pěti let byla výše inflace v roce 2004 spíše průměrná. Byla ovlivněna zejména zvýšením cen v oddílech bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje, jejichž podíl na růstu celkové hladiny spotřebitelských cen činil 1,0 a 0,6 procentních bodů.

V bydlení vzrostly hlavně úhrady za užívání družstevních bytů o 5,2 %, vodné o 5,0 %, stočné o 5,8 %, ceny za odvoz odpadků o 6,5 %. Ceny elektřiny byly vyšší o 2,0 % a zemního plynu o 1,0 %.

Cenová hladina potravin a nealkoholických nápojů byla ve většině měsíců roku 2004 ovlivňována zvýšením cen pekárenských výrobků a obilovin, ke kterému došlo již v listopadu 2003. Ve srovnání s rokem 2003 vzrostly ceny pekárenských výrobků a obilovin o 10,6 %, masa o 2,8 %, mléka, sýrů, vajec v průměru o 3,9 %, olejů a tuků o 4,1 %, cukru o 23 %. Nižší než v roce 2003 byly zejména ceny čerstvé zeleniny (o 7,7 %).

Rychleji než průměrná cenová hladina rostly zejména ceny v oddílech pošty a telekomunikace, stravování a ubytování, ostatní zboží a služby, které byly ovlivněny zvýšením DPH. Na snižování cenové hladiny působil pokles cen v oddílech odívání a obuv, zařízení a provoz domácností.

V roce 2004 zrychlil růst zejména administrativně ovlivňovaných cen (na 5,7 % z 0,6 % v roce 2003), tržní ceny vzrostly o 2,0 % (v roce 2003 nulový růst). Přitom vliv administrativních zásahů na celkovém přírůstku hladiny spotřebitelských cen v roce 2004 činil 1,3 procentního bodu, vliv tržních cen 1,5 procentního bodu.

Ceny zboží úhrnem vzrostly o 1,3 % a ceny služeb o 5,3 %.

4.2.5 Rok 2005

Průměrná meziroční míra inflace v roce 2005 dosáhla 1,9 %, což je o 0,9 procentního bodu nižší hodnota než v roce 2004. V dlouhodobém srovnání byla výše inflace v roce 2005 třetí nejnižší od roku 1990. Cenový vývoj v roce 2005 ovlivnilo zejména zvýšení cen v oddíle bydlení a v oddíle stravování a ubytování, jejichž podíl na přírůstku celkové hladiny spotřebitelských cen činil 1,1 a 0,4 procentních bodů. V bydlení vzrostly hlavně ceny zemního plynu o 12,9 %, elektřiny o 4,0 %, tepla a teplé vody o 4,5 %, vodného o 4,4 %, stočného o 5,9 % a za odvoz pevných odpadů o 9,9 %. V oddíle stravování a ubytování se

zvýšily ubytovací služby o 7,9 % především v důsledku zvýšení cen za ubytování na vysokoškolských kolejích (změna dotačního systému) a ceny v závodních jídelnách o 6,1 %.

Nejrychleji rostly ceny v oddílech zdraví (zvýšení cen léčiv) a pošty a telekomunikace, kde ceny poštovních služeb vzrostly o 14,3 % a ceny veřejných telekomunikačních služeb o 8,0 %.

Mírně nižší než v roce loni byly ceny potravin a nealkoholických nápojů zejména v důsledku poklesu cen pekárenských výrobků a obilovin o 1,9 % (z toho mouky o 14,1 %), vajec o 15,9 %, brambor o 36,5 %, čerstvé zeleniny o 2,3 %, čaje o 3,1 %.

Na snižování cenové hladiny působil i pokles cen v oddílech odívání a obuv, zařízení a provoz domácností.

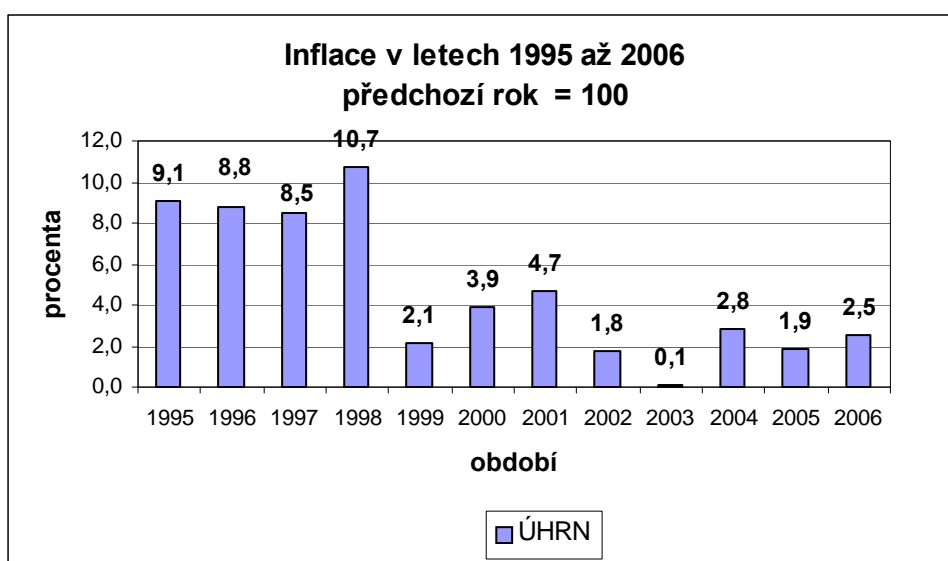
V roce 2005 zpomalil růst tržních cen na 0,7 % (ze 2,0 % v roce 2004), zatímco administrativně ovlivňované ceny vzrostly o 5,8 % (v roce 2004 o 5,7 %).

Ceny zboží úhrnem vzrostly o 0,8 % a ceny služeb o 3,7 %.

4.2.6 Rok 2006

Průměrná meziroční míra inflace v roce 2006 dosáhla 2,5 %, což je o 0,6 procentního bodu vyšší hodnota než v roce 2005.

Graf 2: Inflace v letech 1995 – 2006

Zdroj: ČSÚ

Vyšší cenový růst v roce 2006 ovlivnil zejména vývoj cen v oddílech bydlení a potraviny a nealkoholické nápoje. Ceny bydlení vzrostly v roce 2006 o 6,3 % (v roce 2005 o 4,1 %). Vyšší byly hlavně ceny zemního plynu o 19,1 %, elektřiny o 9,0 %, tepla a teplé vody o 10,7 %, vodného o 3,5 %, stočného o 5,6 %. Ceny potravin a nealkoholických nápojů vlivem zrychlení jejich růstu v druhé polovině roku byly v průměru vyšší o 0,8 %, zatímco v roce 2005 klesly o 0,3 %. Vyšší než v roce 2005 byly hlavně ceny pekárenských výrobků a obilovin (o 7,0 %), brambor o 67,9 %, čerstvé zeleniny o 10,9 %.

Na růst cenové hladiny působily i vyšší ceny v oddílech doprava, pošty a telekomunikace, stravování a ubytování. Cenový vývoj v dopravě ovlivňovaly pohonné hmoty, jejichž ceny vzrostly v průměru o 3,1 %. Jejich meziroční změna se však pohybovala od +13,9 % v únoru do -10,8 % v říjnu. V oddíle pošty a telekomunikace se zvýšily ceny veřejných telekomunikačních služeb o 7,5 %. Ve stravování a ubytování byly vyšší ceny ubytovacích služeb o 13,7 % vlivem zejména změny dotačního systému ubytování na kolejích.

Snižování cenové hladiny ovlivnil pokles cen v oddílech odívání a obuv, zařízení a provoz domácností. Nižší než v roce 2005 byly i ceny některých potravin (např. ceny drůbeže, ovoce, cukru, čokolády, kaka, čaje).

Zrychlil růst jak tržních (na 0,9 % z 0,7 % v roce 2005), tak administrativně ovlivňovaných cen (na 7,8 % z 5,8 % v roce 2005).

Ceny zboží úhrnem vzrostly o 2,0 %, ceny služeb o 3,5 %. Tak jako v předchozích letech rostly ceny zboží pomaleji než ceny služeb, což odráží vyšší intenzitu konkurenčních sil působících na mezinárodních trzích se zbožím.

4.3 Komparace České republiky s vybranými tranzitivními ekonomikami

Česká republika byla do roku 1996 vnímána jako nejúspěšnější transformující se země. Byla považována za nejlepší model přechodu od centrálního plánování k tržní ekonomice. V roce 1997 se vše změnilo, vláda zvolila restriktivní monetární a fiskální politiku. Česká republika zažila svou první potransformační recesi. V následujících tabulkách je možné porovnat vývoj inflace a růstu ČR s ostatními tranzitivními zeměmi.

Tabulka 10: Reálný HDP, v %, r/r

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ČR	2,2	5,9	4,3	-0,8	-1,0	0,5	3,3	3,1	2,0	2,9	4,0	6,0	6,1
Maďarsko	2,9	1,5	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8	3,3	3,1	4,9	4,2	3,9
Polsko	5,2	7,0	6,1	6,9	4,9	4,1	4,0	1,0	1,3	2,3	5,3	3,5	5,2
Slovensko	4,9	6,8	6,9	6,5	4,1	1,9	2,2	3,3	4,1	4,2	5,4	6,0	8,3

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 139, 144, Spěváček, V. a kol. Transformace české ekonomiky. str. 129, ČSÚ, Euroekonom

Tabulka 11: Inlace (CPI), v %, r/r

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ČR	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5
Maďarsko	19,1	28,5	23,6	18,3	14,3	10,0	9,8	9,2	5,3	5,2	6,8	3,5	4,0
Polsko	33,2	27,8	19,9	14,9	11,8	7,3	10,1	5,5	1,9	1,4	3,6	2,2	1,3
Slovensko	13,4	10,0	6,1	6,1	6,7	10,5	12,0	7,3	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3

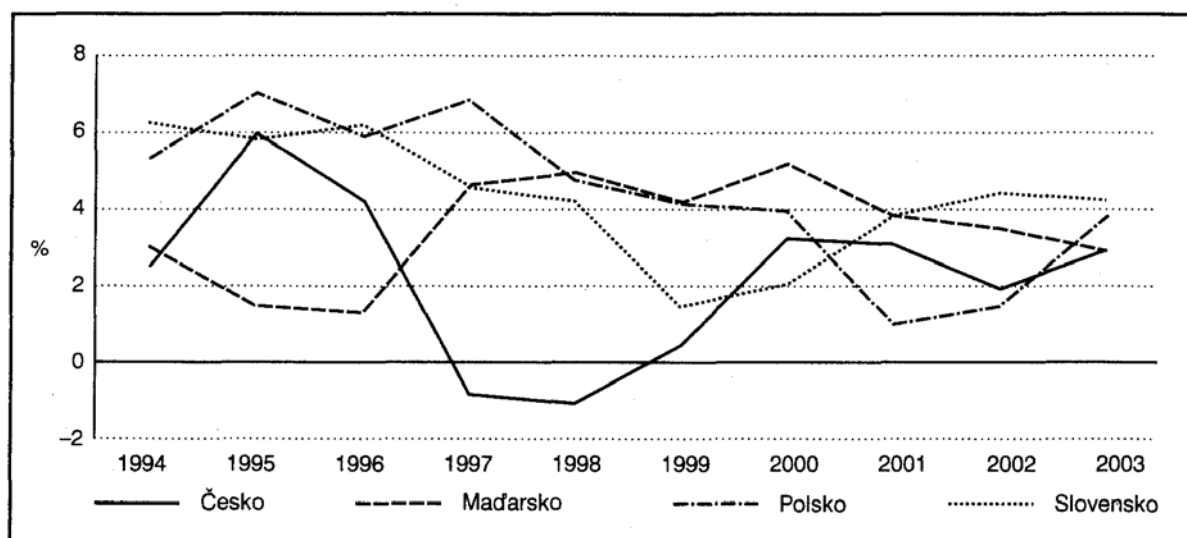
Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 139, 144, Spěváček, V. a kol. Transformace české ekonomiky. str. 110, ČSÚ, Euroekonom

V tabulce vidíme, že rozdíly mezi jednotlivými zeměmi při vývoji inflace jsou velké. Je to dáno rozdílnými výchozími podmínkami, kdy v České republice existovala relativní makroekonomická stabilita, ale také jinou hospodářskou politikou vlád a odlišným chováním a očekáváním ekonomických subjektů.

Z porovnání hospodářských cyklů tranzitivních ekonomik vyplývá podobnost jejich vývoje na počátku ekonomické reformy. Zřetelná je společná transformační recese a následné nastartování ekonomického růstu generovaného obnovením domácí poptávky a investiční aktivity. Od poloviny roku 1995 se další vývoj cyklů více či méně lišil. Svou roli sehrály zvolené transformační strategie, které výrazně ovlivňovaly další průběh vývoje cyklů. Na hloubku výkyvů měla nemalý vliv nestabilita pohybu zahraničního kapitálu a v některých situacích i stabilizační politiky. Výsledkem působení těchto faktorů byly sestupné fáze hospodářského cyklu, které se prosadily v Maďarsku v letech 1995 a 1996, v ČR v letech 1997 – 1999, na Slovensku v letech 1999 a 2000 a v Polsku v letech 2001 a 2002.

Graf 3: Hrubý domácí produkt

meziroční změny v %, s. c.

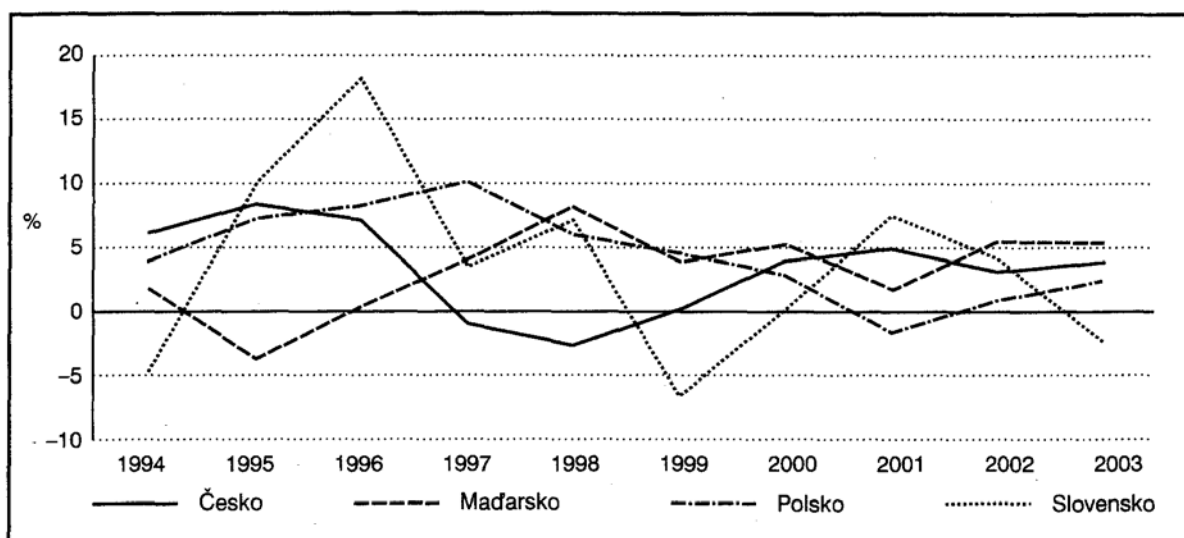

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 148

Mezinárodní komparace průměrných temp růstu HDP ukázala, že v období 1994 až 2003 nejvyšší dynamiky dosáhlo Polsko (4,4 %), následováno Slovenskem (4,3 %), Maďarskem (3,5 %) a ČR (2,3 %). Na odlišnostech dlouhodobého průměrného tempa růstu HDP se podílel především průběh hospodářského cyklu, a to jak délky a hloubky kontrakce, tak i délky a dynamiky vzestupné fáze cyklu. Polsko nejen že na počátku 90. let mělo o jeden rok kratší recesi, ale dosáhlo v letech 1995 – 1997 i rekordních temp růstu mezi 6 – 7 %. V sestupné fázi cyklu (1997 – 2002) sice tempo růstu HDP zpomalilo, ale nedosáhlo záporných recesních hodnot. Maďarská ekonomika se po zpomalení růstu v letech 1995 a 1996 vyznačovala stabilním růstem, který po celé období let 1997 – 2003 nezpomalil pod hranici 3 %. Česká ekonomika se ve sledovaném období vyznačovala v porovnání s ostatními středoevropskými ekonomikami největšími výkyvy. Recese let 1997 – 1999 byla sice mírná, ale trvala téměř tři roky a expanzní perioda po roce 2000 přinesla jen průměrnou dynamiku růstu HDP kolem 3 % mezi lety 2000 a 2003.

Graf 4: Domácí poptávka

meziroční změny v %, s. c.

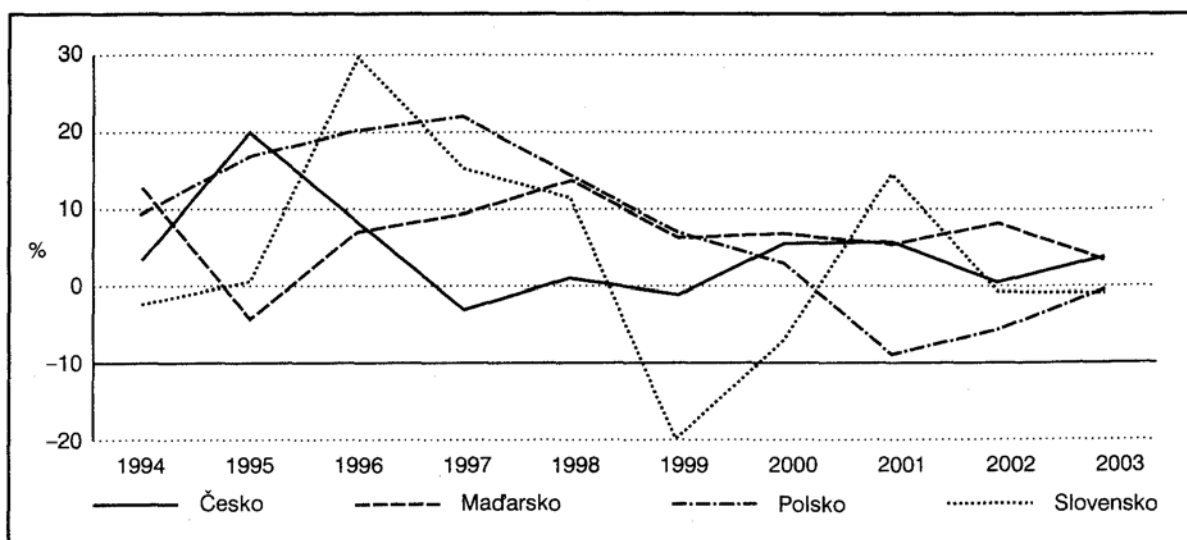

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 149

Investiční cyklus sehrával ústřední roli v utváření hospodářského cyklu jednotlivých zemí. Významná korelace mezi oběma cykly se prosadila v Polsku (0,95) a v ČR (0,88). S výjimkou Slovenska ve všech komparovaných zemích předstihl průměrný růst tvorby hrubého fixního kapitálu růst HDP. Investiční procesy se vyznačovaly výraznou mírou odchylek od průměrných hodnot. U Polska a Slovenska dosahovaly směrodatné odchylky dvouciferných hodnot. Nejvyšší průměrnou dynamiku růstu tvorby hrubého fixního kapitálu dosáhly Polsko (7,5 % ročně) a Maďarsko (6,6 % ročně).

Graf 5: Tvorba hrubého fixního kapitálu

meziroční změny v %, s. c.

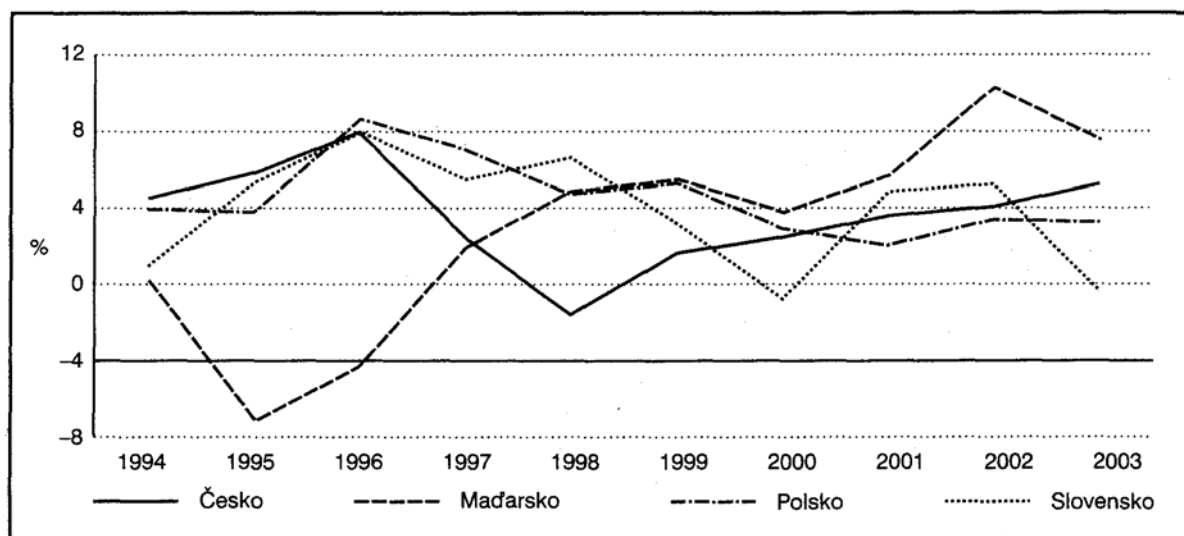

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 149

Úzké sepětí mezi vývojem spotřeby domácností a HDP vykazala pouze ČR, kde korelační koeficient dosáhl hodnoty 0,88. Předstih průměrného růstu spotřeby před růstem HDP vykazala pouze ČR a Polsko. Vývoj spotřeby domácností se vyznačoval jen nižšími odchylkami od průměrných hodnot, pouze v Maďarsku byla evidována vyšší směrodatná odchylka, a to 5 p. b. Nejvyšší průměrné tempo růstu spotřeby domácností vykazalo Polsko (4,4 %) a nejnižší Maďarsko (2,8 %).

Graf 6: Spotřeba domácností

meziroční změny v %, s. c.

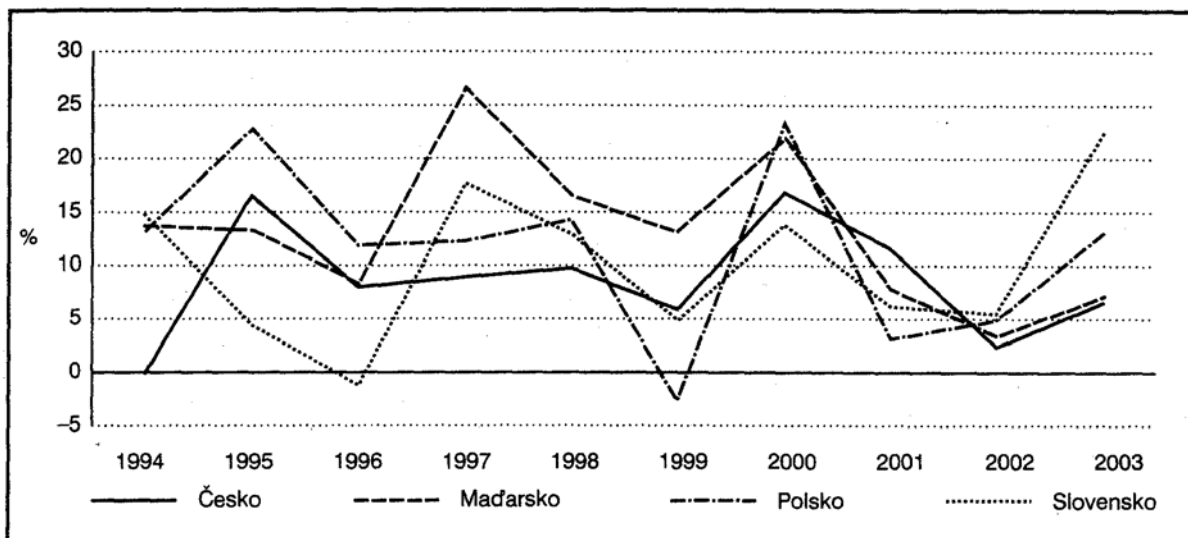

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 150

Data evidují úzké sepětí mezi vývojem HDP a dovozu, zejména v Polsku, Maďarsku a ČR, u nichž se koeficient korelace pohyboval mezi 0,87 a 0,75. Tendence vývoje dovozu a vývozu ukazují (v porovnání s jinými složkami poptávkové strany ekonomiky) relativně vyšší směrodatné odchylky od průměrných hodnot, a to v rozmezí 5 – 10 p. b. Vysvětlení lze hledat v nestabilitách domácí a zahraniční poptávky, resp. v odlišnostech vývoje hospodářského cyklu v jednotlivých tranzitivních ekonomikách a v EU. Nejvyšší průměrné tempo růstu vývozu zboží a služeb dosáhlo Maďarsko (13,2 %), nejnižší ČR (8,8 %). V dovozu zboží a služeb byla evidována nejrychlejší tempa růstu u Polska (12,5 %) a Maďarska (11,6 %).

Graf 7: Vývoz zboží a služeb

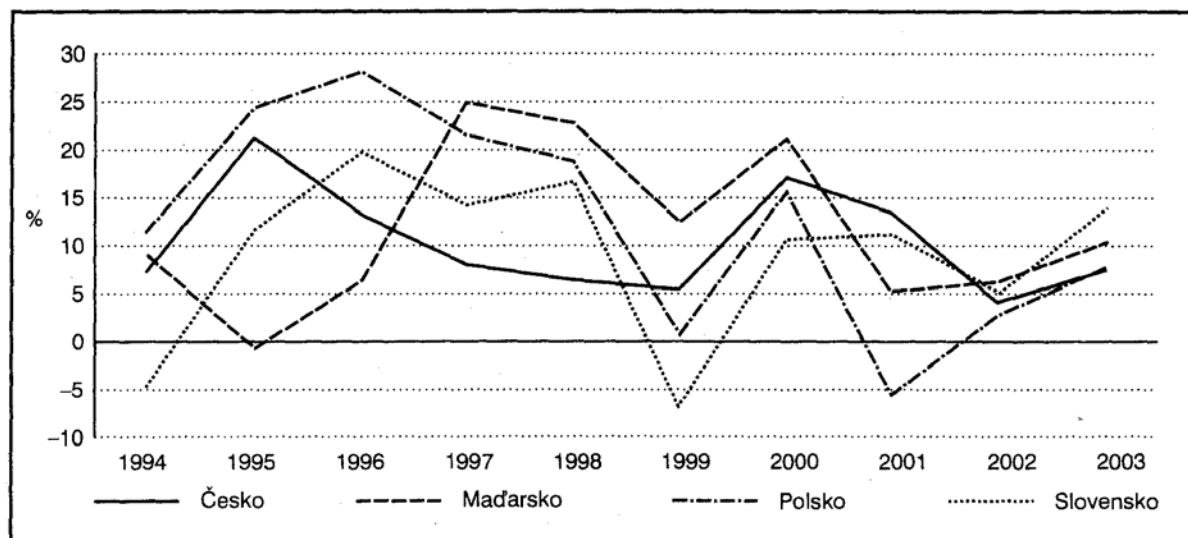
meziroční změny v %, s. c.

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 151

Graf 8: Dovoz zboží a služeb

meziroční změny v %, s. c.

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 151

Závěr

Inflace je označována jako trvalý proces růstu cenové hladiny. Inflace v ekonomice je chápána dvěma pohledy monetaristy a keynesiánci.

Podle Friedmana je tržní systém vnitřně stabilní a je schopen neustále obnovovat svou rovnováhu, státní zásahy mají tendenci tuto přirozenou rovnováhu narušovat. Charakteristikou monetarismu je kauzální vztah mezi mírou růstu množství peněz v oběhu a mírou růstu nominálního důchodu. Friedman vidí existenci časových zpoždění mezi změnou množství peněz v oběhu a změnou nominálního národního důchodu. Inflaci považuje hlavně za peněžní jev způsobený rychlejším růstem nabídky peněz, než je růst reálného národního důchodu. Friedman rozlišuje nominální množství peněz a reálné množství peněz. Rozhodujícím činitelem, který vede ke změnám tržní situace, jsou ve Friedmanově pojetí ceny. Změny cenové hladiny nebo nominálního národního důchodu určuje množství peněz v oběhu. Ve své vlastní verzi kvantitativní teorie klade Friedman důraz na rozlišování mezi krátkodobými a dlouhodobými důsledky změn množství peněz v oběhu.

Podle Keynese tržní ekonomika již nemůže úspěšně fungovat pouze na základě samoregulačních tržních mechanismů, je třeba ji na makroekonomické úrovni doplnit stabilizačním mechanismem hospodářské politiky státu, zaměřeným na dosahování stavu plné zaměstnanosti. Keynesiánci nepovažují mírnou inflaci za škodlivou, neboť podporuje ekonomický růst a zaměstnanost. Inflační politika je založena na monetární a především fiskální politice. Hlavními nástroji státní regulace jsou diskontní sazby, rozpočtové výdaje a vestavěné stabilizátory. Keynesův příjmově-výdajový přístup se stal významným předpokladem vytvoření teorie efektivní poptávky. Státní regulace je směřována na poptávku - sklon ke spotřebě. Dle keynesiánců vztah množstvím peněz v oběhu a cenové hladiny závisí na situaci na trhu práce. Vztah mezi cenovou hladinou a výší produkce je dán: roste-li cenová hladina relativně slabě, růst produkce je relativně silný. Při relativně silném růstu cenové hladiny roste produkce relativně slabě.

Cílem této práce bylo zanalyzovat vývoj hospodářského růstu a inflace v České republice v letech 1990 – 2006. Vývoj hrubého domácího produktu poklesl v průměru let 1991 – 1993 o 4,2 % ročně. V tomto období prošel transformační recesí, na které se podílely rozpad trhu Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) a přechod od centrálně plánované ekonomiky k tržnímu systému. Po počátečním poklesu hrubého domácího produktu, došlo v roce 1994 k oživení, takže v letech 1995 a 1996 činil přírůstek HDP 5,9 % a 4,3 %. Tento proces byl přerušen recesí hrubého domácího produktu v roce 1997 (-0,8 %) a 1998 (-1,0 %).

K dalšímu oživení ekonomiky došlo v letech 2000 – 2003, kdy hrubý domácí produkt rostl v průměru o 2,8 % ročně. Hrubý domácí produkt vzrostl v roce 2004 reálně meziročně o 4,0 %. Hospodářské výsledky roku 2004 byly ovlivněny změnou podmínek fungování ekonomiky související se vstupem do Evropské unie. Dopady těchto změn se projeví především v širším zapojení do mezinárodní směny, což bylo patrné z výrazného růstu dovozu i vývozu zboží. Hrubý domácí produkt v roce 2005 vzrostl reálně meziročně o 6,0 %. Byl dosažen především pozitivním vývojem salda zahraničního obchodu. Výdaje na konečnou spotřebu a tvorbu kapitálu se zvýšily také, ale jejich příspěvek k růstu HDP byl podstatně menší. Hrubý domácí produkt se v roce 2006 zvýšil meziročně reálně o 6,1 %, stejně jako v roce 2005. Výrazně se však změnila struktura růstu. Zatímco v roce 2005 byl jeho hlavním zdrojem vývoj salda zahraničního obchodu, v roce 2006 to byly výdaje na konečnou spotřebu a tvorba hrubého kapitálu.

Vývoj inflace se zvýšil v roce 1991 na 56,6 % oproti roku 1990 (9,7 %). Byl způsoben liberalizací cen, jednalo se o jednorázový cenový skok. Hlavní roli v rychlém zastavení nárůstu míry inflace a její následné akceleraci sehrála opatrná (restriktivní) makroekonomická politika. Následující vývoj míry inflace vykazoval mírně sestupnou tendenci. Výjimkou sestupného trendu byl pouze rok 1993, kdy Česká republika uskutečnila systémové opatření – zavedení daně z přidané hodnoty (DPH). V letech 1994 – 1998 nastupuje Česká republika trend stabilní míry inflace pohybující se průměrně kolem 10 %. Vývoj inflace se dostal po roce 1998 pod tvrdší dohled měnové politiky, neboť si ČNB stanovila jako rámec pro tuto politiku přijmout cílování inflace. V roce 1999 došlo k výraznému snížení míry inflace. Průměrná inflace se snížila z 10,7 % v roce 1998 na 2,1 % v roce 1999. V průběhu roku 1998 začal dezinflační proces, který vrcholil v letech 2002 a 2003, kdy míra inflace dosáhla rekordně nízkých hodnot. V roce 2000 a 2001 se inflace pohybovala kolem 4 %. Rekordně nízká inflace z roku 2002 (1,8 %) byla v roce 2003 překonána, neboť průměrný růst spotřebitelských cen za celý rok dosáhl pouze 0,1 %. V roce 2004 míra inflace dosáhla 2,8 %. V dlouhodobém srovnání byla výše inflace v roce 2005 třetí nejnižší od roku 1990 činila 1,9 %. Průměrná meziroční míra inflace v roce 2006 dosáhla 2,5 %. Vyšší cenový růst v roce 2006 ovlivnil zejména vývoj cen v oddílech bydlení a potraviny a nealkoholické nápoje.

Hodnocení českého hospodářství je mnoha diskusemi, nic ale nevyvolalo takové pobouření mezi odborníky jako měnová krize z roku 1997 a následná recese v letech 1997 až 1999. Tehdejší vláda Václava Klause a část odborné veřejnosti obvinily z recese Českou národní banku a její příliš tvrdou monetární politiku. Druhá část odborné veřejnosti viděla

v příčině recese projevující se chyby v transformaci a také prováděnou hospodářskou politikou tehdejších pravicových vlád.

Podle Václava Klause ekonomická situace kolem roku 1995 naznačovala přehřátí ekonomiky a bylo zapotřebí provést mírné zbrzdění ekonomiky. Ve své stati „Tři roky po měnové krizi: rekapitulace událostí a jejich souvislostí, aby se na některé věci nezapomnělo“ uvádí, že by bylo ideální ekonomiku začít brzdit už v polovině roku 1995 při známých časových zpožděních, ale to se z řady důvodů nestalo. Zejména proto, že vláda neměla přílišnou chuť, ani dostatečnou jednotu začít brzdit ekonomiku těsně před volbami. ČNB vyhlásila výrazná restriktivní opatření bez konzultace s tehdejší existující vládou. Podle Václava Klause je jasné, že „banka ekonomiku zbrzdit chtěla a že toto opatření udělala vědomě.“ Výrazně zvýšila povinné minimální rezervy a úrokové sazby. Po prodělané měnové krizi v květnu 1997 extrémně vysoké úrokové sazby podle Klause způsobily, že měnová krize přerostla v krizi bankovní, ta pak v krizi finanční a ta nakonec ve všeobecnou krizi ekonomickou. Ekonomiku tak dle jeho názoru nezlomila měnová krize, ale až způsob jejího léčení. ČNB postupovala podle strategie doporučené MMF a proto před nevyhnutelným zvýšením inflace v období bezprostředně po krizi dávala přednost dalšímu boji s inflací i za cenu jak devastujícího poklesu ekonomiky a i za cenu nebezpečí rozvratu celé domácí bankovní a podnikové sféry. Václav Klaus tvrdí, že druhý balíček byl z makroekonomického hlediska nadbytečným zesílením restriktce a byl vyvolán spíše politickými, než úzce ekonomickými důvody.

Názor šířený viceguvernérem Oldřichem Dědkem, že ČNB sáhla k přehnané restriktci proto, že vláda nebyla ochotna diskutovat o institucionálních problémech, a že proto ČNB nezbylo nic jiného, než chránit touto riskantní cestou budoucí stabilitu ekonomiky.

Podle ekonoma Roberta Holmana souvislost měnové politiky ČNB s měnovými turbulencemi roku 1997 je zřetelná. V letech 1993-95 byla měnová politika spíše expanzivní, což se přelévalo do velké vnější nerovnováhy. V druhé polovině 90. let byla politika naopak restriktivní, což významně přispělo k hospodářské recesi tří let. Holman se domnívá, že kdyby ČNB bezprostředně po liberalizaci kapitálových pohybů zavedla režim volně plovoucího kurzu, pravděpodobně bychom se měnové krizi z května 1997 vyhnuli.

Od roku 2000 došlo k postupnému oživení ekonomiky, tudíž hrubý domácí produkt zaznamenal pozitivní vývoj. Se vstupem do Evropské unie v roce 2004 byl ovlivněn změnou podmínek fungování ekonomiky.

V procesu transformace byla česká ekonomika vystavena působení řady vnějších i vnitřních faktorů, které jsou často obtížně identifikovatelné. Tyto vlivy neumožňují přesně rozlišit převažující význam liberální či keynesiánské ekonomie v daném období. Po Klausově vládě nastoupily vlády sociální demokracie, které inklinovaly spíše k zásadám blízkým keynesiánství. Praktická hospodářská politika, která se uplatňuje v praxi je však více méně pragmatická a nehledí striktně na úzce dogmatické vymezení teoretických škol.

Použitá literatura

1. CZESANÝ, S. Hospodářský cyklus: teorie, monitorování, analýza, prognóza. Praha: Linde, 2006. 199 s. ISBN 80-7201-576-1.
2. DORNBUSCH, R., FISCHER, S. Makroekonomie. 6. vyd. Praha: SNP a Nadace Economics, 1994. 602 s. ISBN 80-04-25556-6.
3. FLAMMANT, M. Inflace. Prof. Ing. Jiří Vysušil, DrSc. Praha: HZ Praha, 1995. 127 s. Editio Q. ISBN 80-901918-4-3.
4. FRIEDMAN, M., FRIEDMAN, R. Svoboda volby. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 1992. 318 s. ISBN 80-85467-85-2.
5. HELÍSEK, M. Makroekonomie: základní kurs. 2. přeprac. vyd. Slaný: Melandrium, 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1.
6. JIROUŠEK, R. Makroekonomický vývoj České republiky. bakalářská práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 57 s.
7. KADEŘÁBKOVÁ, A. Základy makroekonomické analýzy: růst, konkurenceschopnost, rovnováha. Praha: Linde, 2003. 175 s. ISBN 80-86131-36-X.
8. KADEŘÁBKOVÁ, A., ŽÁK, M., SPĚVÁČEK, V. Růst, stabilita a konkurenceschopnost: aktuální problémy české ekonomiky na cestě do EU. Praha: Linde, 2003. 329 s. ISBN 80-86131-35-1.
9. KLIKOVÁ, Ch., KOTLÁN, I. Hospodářská politika. 1. vyd. Ostrava: SOKRATES, 2003. 275 s. ISBN 80-86572-04-08.
10. REVENDA, Z. Centrální bankovníctví. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.
11. REVENDA, Z. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 4. vyd. Praha: Management Press, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.
12. RUSMICOVÁ, L., SOUKUP, J. Makroekonomie: základní kurs. 5. vyd. Slaný: Melandrium, 2002. 167 s. ISBN 80-86175-24-3.
13. SOJKA, M. a kol. Dějiny ekonomických teorií. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 298 s. ISBN 80-7184-991-X.
14. SPĚVÁČEK, V. a kol. Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty. Praha: Linde, 2002. 525 s. ISBN 80-86131-32-7.

15. URBAN, J. Základy teorie národního hospodářství. 1. vyd. Praha: ASPI, 2003. 423 s. ISBN 80-86395-72-3.
16. ŽÁK, M. a kol. Vnitřní a vnější podmínky restrukturalizace a hospodářská politika v ČR. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2001. 243 s. ISBN 80-245-0257-7.
17. Centrum pro ekonomiku a politiku. Semináře. Tři roky od měnové krize. [online]. Dostupné na <http://cepin.cz/cze/pozvanka.php?ID=19>
18. Česká národní banka. Měnová politika. Zprávy o inflaci. [online]. Dostupné na http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/
19. Český statistický úřad. [online]. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/cisc010907analyza07.doc>
<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/chdp030907.doc>
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace
20. Euroekonom. Ekonomika. Slovensko. [online]. Dostupné na <http://www.euroekonom.cz/ekonomika-slovensko.php>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Komparace keynesiánství a monetarismu	27
Tabulka 2: Růst reálného HDP v letech 1991 – 1998 (%)	28
Tabulka 3: Růst reálného HDP v letech 1999 – 2006 (%)	28
Tabulka 4: Transformační recese 1991 – 1993, poptávka a nabídka	29
Tabulka 5: Perioda expanze 1994 – 1996, měnové podmínky, poptávka a nabídka.....	30
Tabulka 6: Perioda recese 1997 – 1999, měnové podmínky, poptávka a nabídka.....	32
Tabulka 7: Perioda expanze 2000 – 2003, měnové podmínky, poptávka a nabídka.....	33
Tabulka 8: Inflace v letech 1991 – 1998 (roční průměr v %).....	38
Tabulka 9: Inflace v letech 1999 – 2006 (roční průměr v %).....	38
Tabulka 10: Reálný HDP, v %, r/r	44
Tabulka 11: Inflace (CPI), v %, r/r.....	44

Seznam grafů

Graf 1: HDP v letech 1995 – 2006	36
Graf 2: Inflace v letech 1995 – 2006	42
Graf 3: Hrubý domácí produkt	45
Graf 4: Domácí poptávka	46
Graf 5: Tvorba hrubého fixního kapitálu.....	47
Graf 6: Spotřeba domácností	48
Graf 7: Vývoz zboží a služeb	49
Graf 8: Dovoz zboží a služeb	49

Seznam příloh

Příloha A: Vývoj indexů spotřebitelských cen v roce 2004, 2005, 2006

Příloha B: Hrubý domácí produkt v roce 2004, 2005, 2006

Příloha C: Korelace indikátorů ekonomického vývoje a HDP

Příloha D: Průměrné hodnoty indikátorů (za roky 1994 – 2003)

Příloha E: Směrodatné odchylky

Příloha A: Vývoj indexů spotřebitelských cen v roce 2004, 2005, 2006

COICOP	Oddíl	Stálé váhy	Míra inflace 2004	Míra inflace 2005	Míra inflace 2006
0	Úhrn	1000,0	102,8	101,9	102,5
	v tom :				
01	potraviný a nealkoholické nápoje	197,6	103,4	99,7	100,8
02	alkoholické nápoje, tabák	79,2	102,9	101,4	101,2
03	odívání a obuv	56,9	96,0	94,7	94,0
04	bydlení, voda, energie, paliva	236,4	103,5	104,1	106,3
05	bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy	67,9	98,1	98,0	98,7
06	zdraví	14,4	103,1	107,6	104,7
07	doprava	101,4	102,2	101,4	101,6
08	pošty a telekomunikace	22,5	112,9	107,6	106,8
09	rekreace a kultura	95,5	101,0	101,8	101,4
10	vzdělávání	4,5	102,6	102,3	103,5
11	stravování a ubytování	74,2	105,9	104,6	102,6
12	ostatní zboží a služby	49,5	104,2	101,0	101,9

Zdroj: ČSÚ

Příloha B: Hrubý domácí produkt v roce 2004, 2005, 2006

Hrubý domácí produkt		Běžné ceny v mil. Kč			Stálé ceny v %		
		Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006
HDP v kupních cenách		2 751 075	2 931 071	3 204 086	104,0	106,0	106,1
Výdaje na konečnou spotřebu		1 995 086	2 096 833	2 268 917	100,7	102,0	103,2
- domácností		1 349 269	1 421 902	1 555 860	102,4	102,6	104,6
- vládních institucí		628 587	657 196	691 675	96,8	100,8	100,3
- neziskových institucí		17 230	17 735	21 382	111,1	101,9	104,7
Tvorba hrubého kapitálu		765 844	772 887	878 325	109,0	100,1	112,2
- fixního		747 067	773 937	802 955	109,1	103,7	107,3
- změna zásob a cennosti		18 777	-1 050	72 679	x	x	x
Bilance zahraničního obchodu		-9 855	61 351	56 844	x	x	x
- vývoz		1 962 125	2 134 801	2 413 291	120,9	111,1	114,6
- dovoz		1 971 980	2 073 450	2 356 447	118,5	104,8	114,2
Přidaná hodnota	Zemědělství, lesnictví, rybolov	68 797	79 459	78 149	102,3	105,3	92,8
	Průmysl	803 919	829 791	939 486	106,7	110,4	112,7
	Stavebnictví	156 305	177 276	193 353	98,5	100,8	101,9
	Obchod, pohostinství, doprava	612 222	677 513	699 527	103,0	106,0	105,5
	Peněžnictví, komerční služby	459 338	441 906	486 628	105,4	107,0	102,4
	Ostatní služby	410 992	460 229	487 637	98,9	102,7	104,0

Zdroj: ČSÚ

Příloha C: Korelace indikátorů ekonomického vývoje a HDP

Indikátor	ČR	Maďarsko	Polsko	Slovensko
Reálný hrubý domácí produkt	x	x	x	x
Domácí poptávka, s. c.	0,961	0,772	0,930	0,525
Tvorba hrubého fixního kapitálu, s. c.	0,881	0,532	0,949	0,603
Spotřeba domácností, s. c.	0,807	0,638	0,636	0,405
Vývoz zboží a služeb, s. c.	0,338	0,535	0,542	-0,112
Dovoz zboží a služeb, s. c.	0,754	0,812	0,867	0,300
Standardizovaná míra nezaměstnanosti	-0,238	-0,467	-0,791	-0,636
Reálné krátkodobé úrokové sazby	-0,340	-0,536	0,683	-0,099
Reálný efektivní kurz	0,128	-0,530	0,347	-0,226
Bilance vládního rozpočtu	-0,530	0,255	0,375	0,584
Index spotřebitelských cen	-0,043	-0,570	0,714	-0,176
Saldo běžného účtu platební bilance, v % HDP	-0,110	-0,398	0,257	0,246

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 152

Příloha D: Průměrné hodnoty indikátorů (za roky 1994 – 2003)

Indikátor	ČR	Maďarsko	Polsko	Slovensko
Reálný hrubý domácí produkt	2,267	3,484	4,408	4,292
Domácí poptávka, s. c.	3,575	3,336	4,548	3,790
Tvorba hrubého fixního kapitálu, s. c.	4,373	6,584	7,533	3,820
Spotřeba domácností, s. c.	3,642	2,813	4,448	3,830
Vývoz zboží a služeb, s. c.	8,861	13,233	11,614	10,169
Dovoz zboží a služeb, s. c.	10,446	11,669	12,518	9,127
Standardizovaná míra nezaměstnanosti	6,407	7,856	14,853	15,328
Reálné krátkodobé úrokové sazby	2,573	3,265	5,409	2,747
Reálný efektivní kurz	1,953	-5,927	-3,946	1,044
Bilance vládního rozpočtu	-5,265	-6,835	-2,923	-6,462
Index spotřebitelských cen	5,974	14,202	13,343	8,346
Saldo běžného účtu platební bilance, v % HDP	-4,793	-6,850	-2,950	-4,481

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 152

Příloha E: Směrodatné odchylky

Indikátor	ČR	Maďarsko	Polsko	Slovensko
Reálný hrubý domácí produkt	2,079	1,253	1,920	1,515
Domácí poptávka, s. c.	3,347	3,086	3,385	6,996
Tvorba hrubého fixního kapitálu, s. c.	6,050	4,730	10,068	12,962
Spotřeba domácností, s. c.	2,481	5,017	1,892	2,840
Vývoz zboží a služeb, s. c.	5,144	6,622	7,691	6,881
Dovoz zboží a služeb, s. c.	5,267	8,044	10,371	8,259
Standardizovaná míra nezaměstnanosti	1,839	1,972	3,292	2,960
Reálné krátkodobé úrokové sazby	4,408	7,772	7,564	4,686
Reálný efektivní kurz	7,051	18,144	10,279	3,015
Bilance vládního rozpočtu	2,923	2,197	0,704	3,063
Index spotřebitelských cen	3,677	7,458	10,320	2,985
Saldo běžného účtu platební bilance, v % HDP	2,075	2,275	2,493	4,848

Zdroj: Czesaný, S. Hospodářský cyklus. str. 153